

Litomyšlské biskupství po roce 1421

VOJTĚCH VEČEŘE

Dějinám litomyšlského biskupství věnovala dosud pozornost převážně regionální historiografie. Hlavní zájem byl proto směřován na událostní a správní dějiny vztažené bezprostředně k městu Litomyšli a jeho nejbližšímu okolí.¹ Vlastivědný pohled byl z povahy svého regionálního zaměření omezen pouze na období mezi lety 1344 a 1421, tedy na dobu, kdy Litomyšl fungovala jako biskupské sídlo a centrum diecézní správy. Roku 1421 došlo k dobytí Litomyšle husitskými vojsky a k odchodu biskupa i kapituly do exilu. Těmito událostmi jako by pro většinu badatelů dějiny litomyšlského biskupství skončily.² I když se z pramenů husitské a pohusitské éry tu a tam vynořují postavy s titulaturou kanovníků, či dokonce biskupů litomyšlských, panuje mezi historiky přesvědčení o tolika formálním postavení těchto prelátů v rámci dobové církevní hierarchie. Petr Čornej tento stav shrnuje slovy, že diecéze litomyšlská po roce 1421 trvala „jen na papíře“.³

1) Zde připomeňme především obsáhlou práci Zdeňka NEJEDLÉHO, *Dějiny města Litomyšle a okolí I. Dějiny kláštera a biskupství Litomyšlského (do r. 1421)*, Litomyšl 1903. Nejnověji se tématu věnovali Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Litomyšlské biskupství*, in: Litomyšl. Duchovní tvář českého města, ed. Milan SKŘIVÁNEK, Litomyšl 1994, s. 29–52; Milan SKŘIVÁNEK, *Litomyšl 1259–2009. Město kultury a vzdělávání*, Litomyšl 2009, s. 37–75. Ze starší regionálněhistorické produkce uvedme ještě tato díla: František JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I*, Litomyšl 1838; Josef KURKA, *Archidiakonáty Kouřimský, Boleslavský, Hradecký a diecese Litomyšlská (Místopis církevní do r. 1421)*, Praha 1914; Jan K. ROJEK, *Biskupství Litomyšlské*, Památky. Listy pro archeologii a historii 1 [9], 1871–1873, sl. 737–758; František VACEK, *Vznik a krátké dějiny diecése Litomyšlské*, Blahověst. Hlasy katolické 30, 182 s. 199–203, 219–220, 234–235, 252–253, 267–268, 280–281, 297–299, 315–317, 331–332, 345–347, 359–361, 377–379.

2) Samostatnou pozornost věnovala biskupským institucím v době husitské pouze Blanka ZILYNSKÁ, a to ve vztahu k legátům basilejského koncilu: *Basilejští legáti a biskupství litomyšlské*, in: Od Jana Žižky k Poděbradům, ed. Vladimír Wolf, Hradec Králové 2006 (= Acta Universitatis Reginaehradecensis. Facultas Studiorum Humanorum – Historica 1), s. 95–98.

3) Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1526*, Praha – Litomyšl 2007, s. 84. Podobně František ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1996, s. 8; Týž, *Pražská církevní provincie ve víru husitské revoluce*, Acta Universitatis Carolinae (dále jen

Nastíněné úsudky lze považovat za relevantní, nikoliv však za spolehlivě doložené. Doposud se totiž bádání nepokusilo blíže prozkoumat způsob a formy fungování přežívajících institucí biskupství litomyšlského (biskupa a kapituly) v průběhu celého 15. století až do doby jejich úplného zániku. Následující text se snaží tuto mezeru alespoň částečně zaplnit a pojednat v náležitém historickém kontextu dějiny litomyšlské kapituly a litomyšlských biskupů po roce 1421. Důležité jsou při tomto výzkumu především otázky: V jakých podmínkách po roce 1421 tyto církevní instituce přežívaly a v jakém vztahu stály vůči svému oficiálnímu (byť sekularizovanému) centru v Litomyšli? Jakou správní a mocenskou roli hrály v porovnání s institucemi pražské a olomoucké diecéze?

Sekularizace Litomyšle, vyhnání biskupa a katedrálního kléru

Ústřední církevní instituce tří českých diecézí se na počátku dvacátých let 15. století nacházely v dosti odlišných situacích. Zatímco olomoucký biskup i kapitula setrvali ve svém sídelním městě po celou dobu husitských válek, pražský i litomyšlský katedrální klérus se musel vyrovnat s krušnou realitou vyhnanství. Odchod pražské metropolitní kapituly sv. Víta z Prahy byl patrně postupný a závisel na jednotlivých vlnách počínajícího husitského antiklerikalismu, jenž se v Praze projevoval s různou intenzitou po smrti krále Václava IV.⁴ Poslední metropolitní kanovníci (spolu s konzistorním úřednictvem a celou arcibiskupskou kanceláří) opustili Pražský hrad koncem června roku 1420 a v průběhu následujícího tři čtvrtě roku postupně přesídlili – se zastávkami ve Staré Boleslavi, v Roudnici nad Labem a v Litoměřicích – do hornolužické Žitavy.⁵ Menší část pražských kanovníků se zdržovala také v Olomouci a v Plzni.⁶ Pražský arcibiskup Konrád z Vechty přijal čtyři artikuly pražské, což písemně stvrdil koncem dubna roku 1421, a stal se tak v očích katolické Evropy kacířem.⁷ Kanovníci se od arcibiskupova kroku veřejně distancovali

AUC) – *Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 31/1, 1991, s. 107–115, zde s. 108; Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 174.

4) Blíže Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437*, Praha – Litomyšl 2000, s. 212–264.

5) Shrnuje Ferdinand TADRA, *Úvod*, in: *Acta judiciaria consistorii Pragensis VII. 1420–1424 a Dodatky*, ed. Týž, Praha 1901, s. V–XIV, zde s. V–VI. Dále P. ČORNEJ, *Velké dějiny V*, s. 386; Jan HRDINA, *Katolická církevní správa*, in: *Husitské století*, edd. Pavlína Cermanová – Robert Novotný – Pavel Soukup, Praha 2014, s. 256–257; Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 26–27; Týž, *Přehled českých církevních dějin*, Řím 1987, s. 288; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV*, s. 8; Týž, *Pražská církevní provincie*, s. 108; Ondřej VODIČKA, *Katoličtí exulanti ze zemí Koruny české v době husitské (1419–1436)*, disertační práce obhájená na Historickém ústavu FF MU, Brno 2015, s. 63.

6) K tomu blíže J. KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští*, s. 26; Antonín MAŘÍK, *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské. Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad*, *Folia Historica Bohemica* (dále jen FHB) 7, 1984, s. 101–196, zde s. 106.

7) Konrádův příjezd do Prahy a přijetí čtyř artikulů zmiňuje *Vavřince z Březové Kronika husitská*, ed. Jaroslav GOLL, in: *FRB V*, ed. Josef Emler, Praha 1893, s. 327–534, zde s. 478. Papež v návaznosti na Konrádovu veřejnou konverzi nařídil vyšetřování, přičemž pontifika prozatím zbavil přímého výkonu funkce. Oficiálně exkomunikován a sesazen z arcibiskupského stolce byl Konrád až roku 1426. P. ČORNEJ, *Velké dějiny V*, s. 386; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III. Kronika válečných let*, Praha 1996, s. 76. První samostatnou, ovšem velmi tendenční studii věnoval Konrádovi z Vechty Augustin NEUMANN, *K odpadu Konráda z Vechty*, *Časopis katolického duchovenstva* 66, 1925, s. 264–272,

písemným prohlášením ze dne 6. května 1421.⁸ Legitimní správu diecéze měl nadále vykonávat jimi zvolený administrátor.

Zatímco pražští kanovníci opouštěli své sídlo v obavách před jeho násilným vypleněním, členové litomyšlské kapituly prchli až zcela na poslední chvíli. Během první husitské ofenzivy do východních Čech a na Moravu se vojska pražanů dostala 2. května 1421 i k hradbám Litomyšle.⁹ Východočeské biskupské město se útočníkům vzdalo bez boje a následně se připojilo k pražskému městskému svazu. Litomyšlský pontifik Aleš z Březí opustil své sídlo ještě před příchodem husitů.¹⁰ Kanovníci odtud utekli patrně o něco později, snad těsně před začátkem obléhání. Nemáme zprávy o tom, že by v Litomyšli došlo k nějakému zabíjení kleriků, avšak zcela nenásilný tento převrat nebyl. Všechny biskupské instituce sídlily do té doby v nedostatečně opevněném a nepřilíš strategicky položeném „hradu“ nad městem, který vznikl v druhé polovině 14. století přestavbou starého klášterního komplexu.¹¹ Názor Františka Jelínka, že biskup a kapitula udrželi „hrad“ navzdory husitskému obležení až do roku 1425,¹² se jeví vysoce nepravděpodobný. Těžko si lze představit, že by zde nějaká posádka dokázala dlouhodobě vzdorovat vojsku, v jehož moci se ocitlo přilehlé město, nehledě na problémy se zásobováním.¹³

Pravdou je zřejmě opak. Uprázdňený biskupský okrsek se ihned po příchodu husitů nebo krátce poté stal sídlem hejtmana Diviše Bořka z Miletínka. Někdy v této době zřejmě došlo i k demolicí většiny zdejších sakrálních budov. O uvedených událostech jsme informováni pouze chaoticky, navíc jenom z mladších zdrojů. Nevíme přesně, zda byl biskupský okrsek poničen již roku 1421, jak rozpačitě uvádí Jiří

345–350, 570–579; 67, 1926, s. 21–23, 105–110, 224–230, 315–320, 542–544, 592–598. Nověji Václav BARTŮNĚK, *Konrad von Vechta. Erzbischof von Prag*, in: Regensburg und Böhmen. Festschrift zur Tausendjahrfeier des Regierungsantrittes Bischof Wolfgangs von Regensburg und der Errichtung des Bistums Prag, edd. Georg Schwaiger – Josef Staber, Regensburg 1972, s. 173–219; Ivan HLAVÁČEK, *Konrad von Vechta. Ein Niedersachse im spätmittelalterlichen Böhmen*, Beiträge zur Geschichte der Stadt Vechta 4, 1974, s. 5–35; Ferdinand SEIBT, *Konrad von Vechta*, in: Týž, *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*, München 1987, s. 241–253; Jiří STOČES, *Původ a studium bratří Konrada a Konstantina z Vechty*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 14/2, 2011, s. 91–112.

8) F. TADRA, *Úvod*, s. VI.

9) Toto tažení bylo mnohokrát podrobně popsáno. Z nejnovějších syntéz: P. ČORNEJ, *Velké dějiny V*, s. 286–287; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 80–81; Josef VÁLKA, *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*, Brno 2005, s. 25. Poddání Litomyšle pražanům popisují F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I*, s. 283; Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle I*, s. 251. Pramennou základnu k uchvácení Litomyšle husitskými vojsky na jaře roku 1421 přehledně shrnuje František HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, in: *Sborník příspěvků k dějinám Litomyšle a okolí. K 700. výročí povýšení Litomyšle na město v roce 1959*, ed. Jindřich Růžička, Pardubice 1959, s. 33–105, zde s. 84, pozn. 29.

10) *Item obtenta Chrudim obtinentes et Mutam et Policzkam, Trutnow, Dwuor civitates cum pluribus castellis, similiter Lithomyssl episcopo dante fugam obsident sine hominum strage. Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 481–482. K útěku biskupa z Litomyšle blíže Eduard MAUR, *Příspěvek k biografii biskupa Aleše z Březí*, *Táborský archiv* 8, 1997–1998, s. 11–35, zde s. 33.

11) K tomu nejnověji Vojtěch VEČEŘE, *Kláster, nebo hrad? Rezidence litomyšlských biskupů v letech 1344–1421, její hypotetická rekonstrukce a klasifikace*, *Castellologica Bohemica* 17, 2017, s. 135–153.

12) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I*, s. 283, 292. Autor se zde zřejmě opírá o výklad barokní historiografie; srov. Georgius CRUGERIUS, *Sacri pulveres mensis Decembris, Pragae* 1767, s. 117.

13) Domněnku o setrvání kapituly až do roku 1425 poměrně spolehlivě vyvrátil F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 54.

Crugerusius a anonymní spis *Gemma Moraviae Thaumaturga Brunensis*,¹⁴ nebo zda katedrála s přilehlými stavbami vzala definitivně zasně až v roce 1425 při druhém obležení Litomyšle spojenými vojsky táborů a sirotků, jak zmiňuje Tomáš Pešina z Čechorodu¹⁵ a někteří další dějepisci.¹⁶ Ať už tomu bylo jakkoliv, v druhé polovině dvacátých let 15. století zbyla z katedrály ruina a tam, „kde byl klášter a chrám řádových kanovníků, kde dlel sv. Viktorin, již jest učiněna ohrada koní a vepřů; a kde byl vystavěn oltář Páně, již je obydlí kuchařů a lidí bezbožných.“¹⁷

Roku 1425 vystřídal Diviš Bořka z Miletínka ve funkci správce města sirotčí hejtmán Jeník z Mečkova a počátkem třicátých let se Litomyšl – neznámo jak – dostala do držby Viléma Kostky z Postupic.¹⁸ Po příklonu k vítězné straně v bitvě u Lipan se Vilém Kostka účastnil jednání o podmínkách uznání Zikmunda Lucemburského za českého krále. Nebylo tehdy v zájmu husitské ani katolické české šlechty, aby došlo k zásadní revizi majetkových přesunů, jež se udály během válečných let. Pod tímto tlakem Zikmund přislíbil, že bude respektovat současný stav sekularizace církevního zboží v Čechách.¹⁹ Dne 21. září 1436 panovník vydal soubor zástavních listin, kterými legitimizoval světskou držbu značné části církevních beneficíí.²⁰ Mezi těmito zástavami nalézáme i „hrad a město Litomyšl se vším příslušenstvím“, jejichž držbu král potvrdil Vilému Kostkovi z Postupic a jeho dědicům.²¹

Rod Kostků získal úřední záruku na většinu bývalých majetků litomyšlského biskupa i kapituly.²² Katedrála s přilehlými sakrálními budovami na hradním návrší

14) Georgius CRUGERIUS, *Sacri pulveres mensis Maii*, Litomisslii 1669, s. 12; *Gemma Moraviae Thaumaturga Brunensis*, Brunae 1736, s. 228. Shrnuje F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 85, pozn. 41 a 43.

15) Tomáš PEŠINA z ČECHORODU, *Mars Moravicus*, Pragrae 1677, s. 513.

16) Shrnuje F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 56–57.

17) *Post Pragam Luthomisle, altera in Boemia pontificalis civitas; sed hanc civitatem perfidia Husitarum alienavit a cultu divino et facta est inhabitatio latronum et raptorum, videlicet Kostka, qui ecclesiam et episcopatum retinet, et ubi olim erat monasterium et ecclesia canonicorum regularium, ubi olim deguit sanctus Victorinus, modo est castrum factum equorum et porcorum, et ubi ara Domini extracta fuit, modo est coquorum habitatio et hominum non timencium Deum, sicut ego propriis oculis vidi*. Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), fond G 12 – Cerronihovská sbírka, inv. č. 292, pag. 4. Jde o příspěvek minority Mikuláše Glassbergera (před 1440–1508) k jeho opisu druhé recenze *Kroniky Přibíka Pulkavy z Radenína*, označovanému též jako *Maior chronica Boemorum moderna*. Latinské znění příspěku bylo otištěno v edici *Kronika Pulkavova*, edd. Josef EMLER – Jan GEBAUER, in: FRB V, s. 1–326, zde s. 4, v hlavním textu cituji český překlad podle Z. NEJEDLÉHO, *Dějiny města Litomyšle I*, s. 252. K rukopisu Mikuláše Glassbergera blíže Walter W. SETON, *Nicholas Glassberger and the Maiora Chronica*, Archivum Franciscanum Historicum 8, 1915, s. 359–363; Livarius OLIGER, *De quibusdam operibus fr. Nicolao Glassberger recens attributis*, Archivum Franciscanum Historicum 13, 1920, s. 388–402.

18) K tomu blíže F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 57–62; František JELÍNEK, *Historie města Litomyšle II*, Litomyšl 1838, s. 22–35; M. SKŘIVÁNEK, *Litomyšl*, s. 74–77.

19) Zikmundovou volební kapitulací se podrobněji zabývá Stanislav BARTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*, Brno 2016, s. 73–78.

20) Analýza souboru zástavních listin z 21. září 1436 tamtéž, s. 78–92.

21) AČ I, ed. František PALACKÝ, Praha 1840, s. 516, č. 116. Rozebírají S. BARTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského*, s. 82; F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 62; F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle II*, s. 33–34; M. SKŘIVÁNEK, *Litomyšl*, s. 77.

22) Nešlo zřejmě o všechny majetky, jež biskup a kapitula před rokem 1421 drželi. Především panství Lanšperk, které již roku 1420 Zikmund Lucemburský zastavil Janu Sádlovi ze Smilkova (aby tak umožil

již nebyla nikdy obnovena a dřívější biskupský palác se v rukou Kostků z Postupic záhy transformoval ve šlechtické sídlo ryze profánního charakteru.²³ O návratu vyhnaných kleriků (byť se tato formální možnost stále objevuje v klauzulích potvrzovacích zástavních listin)²⁴ již nemohla být vážná řeč. Zatímco pro svatovítskou kapitolu znamenaly nábožensko-politické smlouvy z roku 1436 cestu zpět na Pražský hrad,²⁵ pro litomyšlské kanovníky se důsledky téhož konsenzu staly naopak

dluhy litomyšlského biskupa Aleše z Březi), se roku 1432 nalézalo v držení Šárovců ze Šárova (v literatuře často uváděni jako páni z Lanšperka, srov. F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 61). Dlužní úpis na lanšperské panství získali Vilémovi dědici až roku 1451, viz Národní archiv, Praha (dále jen NA), fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 261. Je též známa listina Jiřího z Poděbrad ze 17. června 1462. Král jí dává Albrechtu Kostkovi do zástavy vesnici Újezd u Litomyšle (tamtéž, inv. č. 329), kterou před rokem 1421 držel biskup (srov. Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle I*, s. 350). Až Vilémovi dědici se tedy snažili obnovit litomyšlské panství v jeho předhusitské podobě.

23) Ke kostkovské přestavbě litomyšlského hradu blíže např. Květa REICHERTOVÁ, *Litomyšl*, Praha 1977, s. 34; Milan SKŘIVÁNEK, *Litomyšlský zámek. Dějiny stavby a nejdůležitější úpravy do konce XVIII. stol. Materiály k dějinám Litomyšle: zprávy č. 4*, 1979 (Státní okresní archiv [dále jen SOKA] Svítavy se sídlem v Litomyšli, Sběrka vědeckých a literárních rukopisů, sign. R 151), s. 2; Týž, *Litomyšlský zámek ve svých počátcích*, in: Litomyšl 981–1981. Sborník statí o dějinách a současnosti českého města k 1000. výročí první zmínky, ed. Jindřich Růžička, Litomyšl 1981, s. 25–40, zde s. 25–26.

24) Klauzule o možnosti výkupu zastaveného zboží původním církevním majitelem se jistě nalézala už v zástavní listině pro Viléma Kostku z Postupic z 21. září 1436, jak lze soudit ze stereotypního formuláře všech Zikmundových zástavních listin, které toho dne vyšly (S. BARTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského*, s. 81). Plné znění této listiny se ovšem nedochovalo, musíme se spokojit s jejím pozdějším registrem, který byl vyhotoven revizní komisí v letech 1453–1454 a do kterého nebyla klauzule o možnosti zpětného výkupu opsána (viz AČ I, s. 516, č. 116). Možnost vykoupení Litomyšle biskupy je explicitně připomínána v listině krále Ladislava Pohrobka z 28. srpna 1455, v níž král poskytuje Zdeňkovi ze Šternberka roční plat 400 kop grošů z litomyšlského panství, jenž je do královské komory odváděn zástavním držitelem Zdeňkem Kostkou z Postupic: NA, fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 290. V listinách králů Jiřího z Poděbrad a Vladislava II. Jagellonského, kteří potvrzovali nebo navyšovali Kostkům zastavený majetek patřící kdysi biskupům a kapitule, již bývají zmíněni jako potenciální vykupující osoby čeští králové *nebo ty osoby, jimž by ta výplata spravedlivě příslušela*; tak v listině z 23. dubna 1479, tamtéž, inv. č. 415; dále srov. inv. č. 329, 333, 347 (opis též v královských registrech, viz *Registra krále Vladislava II. z let 1498–1502*, ed. Josef TEIGE, in: AČ XVIII, ed. Josef Kalousek, Praha 1900, s. 1–289, zde s. 76–77, č. 94), 373, 402, 520, 534. Těmito osobami jsou myšleni budoucí biskupové litomyšlská, ačkoliv zde nejsou přímo jmenováni. Formální možnost zpětného výkupu byla během druhé poloviny 15. století postupně omezována ustanovením několikaleté výplatní lhůty, jak o tom informuje zápis v královských registrech z 29. ledna 1501: *My Vladislav etc. oznamujeme listem tímto, že jest na nás vznesl urozený Bohuše Kostka z Postupic na Lithomyšli [...] oznamuje nám, kterak má od předkuov našich, králuov Českých, tu zvláštní milost, což se vyplacování hradu a města Lithomyšle s jejím příslušenstvím dotýče, že vodtud bez své vuole od žádného člověka splacován býti nemá, leč od biskupa budúčieho Litomyšlského, rádně voleného a strvzeného. A ten, kdyby to zbožie od něho vyplatiti chtěl, že jemu napřed věděti dáti má dvě léthé a šest nedělí. Proše nás, abychme jemu při tom drženie téhož zbožie některú další milost učinili a ten třetí rok k výpovědi dáti a doplniti ráčili, tak aby výpověď jměl tři létha pořád zběhlá. K jehožto prosbě pro služby jeho [...] tuto jsme zvláštní milost témuž Bohušovi, dědicóm a budúčím jeho při drženie a požívanie téhož zbožie Lithomyšlského učinili a tímto listem činíme, aby voni s téhož zámku a zbožie Lithomyšlského s jejich příslušenstvím nebyli od žádného člověka splacováni bez své vuole, leč od biskupa budúčieho rádně voleného a otcem svatým stvrzeného a ode vše země České přijaté. A ten a takový, když by to vod nich a k svému vlastniemu jměnie, drženie a požívanie vyplatiti chtěl, to učiniti moci bude, dada jim tři letha pořád zběhlá napřed věděti, totižto čtyři neděle po sv. Jiří aneb po sv. Havle, a po vyjití těch leth jim sumu podlé zněnie zápisuov jejich vcele a úplné. AČ XVIII, s. 244–245, č. 409. Regest téhož in: AČ VI, ed. František PALACKÝ, Praha 1862, s. 587, č. 405.*

25) K návratu pražské kapituly roku 1436 zpátky do Prahy blíže Jaroslav ERŠIL, *České stavovství a pohusitský katolicismus (K problematice vzájemného vztahu)*, FHB 6, 1984, s. 99–108, zde s. 100;

nepřekročitelnou překážkou k restituci jejich bývalé rezidence. Důvodem této disproporce je především zcela odlišný charakter obou sídelních aglomerací. Poddanská Litomyšl prošla stejným sekularizačním procesem jako mnoho jiných měst a městeček, jež před výbuchem husitské revoluce patřila církevní vrchnosti. Pražské souměstí se ve dvacátých a třicátých letech vyvíjelo zcela odlišně.

Rozdíl byl i v personálním charakteru obou katedrálních kapitul. Exil litomyšlského duchovenstva v mnohém připomíná osudy vyhnaných klášterních komunit.²⁶ Podobnost není náhodná, neboť litomyšlská kapitula byla při vzniku biskupství roku 1344 vytvořena z 28 kanovníků zdejší premonstrátské kanonie Olivetská hora. Samostatné opatství jakožto právní celek tehdy zaniklo, ovšem řeholní komunita v Litomyšli setrvala, jen přijala jiný institucionální a organizační status (v čele stáli čtyři preláti: převor, kustos, scholastik a kantor).²⁷ Důkazem řádového charakteru biskupské kapituly v následujících desetiletích budiž skutečnost, že neexistují papežské provize či exspektance, které by nějakému cizímu klerikovi udělovaly či slibovaly litomyšlský kanonikát (což bylo běžné u jiných biskupských kapitul té doby). Ustanovení diecézních statut o doplňování početního stavu kanovníků výhradně z řad členů premonstrátského řádu²⁸ bylo očividně dodržováno, a biskupský sbor si tak po celou dobu své existence zachoval charakter řeholní instituce.²⁹ V souvislosti s dobýváním Litomyšle husitskými vojsky mluví proto soudobé i pozdější prameny o vydrancování „kláštera a kostela kanovníků řeholních“.³⁰ Lze v tomto kontextu předpokládat, že rehabilitaci litomyšlské kapituly po roce 1436 bránila mimo jiné i nenávisť části východočeských utrakvistů k řeholnímu kléru.³¹

Anton FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens IV. Die Administratorenzeit*, Prag 1878, s. 136–137; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Administrace pražské diecéze na sklonku první poloviny 15. století*, in: *Táž, Svět české středověké církve*, Praha 2010, s. 354–369, zde s. 356; A. MAŘÍK, *K postavení katolické církve v Čechách*, s. 107.

26) K exilu klášterních komunit i jednotlivých řeholníků srov. J. KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští*, s. 40–63; O. VODIČKA, *Katoličtí exulanti*, s. 76–99.

27) K tomu blíže Vojtěch VEČEŘE, *Působení premonstrátů v Litomyšli v době biskupství (1344–1421)*, Pomezí Čech, Moravy a Slezska 15, 2014, s. 9–26.

28) Sepsáním statut litomyšlského biskupství byl pověřen vratislavský biskup Přeclav z Pogorely, který tak učinil 16. října 1347. RBM V/1, ed. Jiří SPĚVÁČEK, Praha 1958, s. 124, č. 237; CDM VII, ed. Josef CHYTIL, Brno 1858, s. 541, č. 735.

29) I v některých pramenech z doby fungování biskupství (1344–1421) se výjimečně setkáváme s řádovým pojmenováním litomyšlské kapituly. Kupříkladu v papežském mandátu z 16. dubna 1372 je vedle konvenční titulatury *prioris et capituli ecclesie Luthomislensis* dodáno *Premonstratensis ordinis*. MVB IV, ed. Karel STLOUKAL, Praha 1949–1953, s. 260, č. 454. Z konfirmačních knih pražské arcidiecéze se též dozvídáme, že 28. dubna 1395 prezentoval král Václav IV. k farnímu kostelu v Nymburce *Johannem, professum canonicorum regularium in Luthomysl ordinis Premonstratensis, ex indulto reverendi dom. Johannis episcopi*. LC V, ed. František A. TINGL, Praha 1865, s. 216.

30) Minorita Mikuláš Glassberger připsal někdy na sklonku 15. století ke svému opisu druhé recenze Pulkavovy kroniky zmínku o husity ovládané Litomyšli: *ubi olim erat monasterium et ecclesia canonicorum regularium, [...] modo est castrum factum equorum et porcorum*. *Kronika Pulkavova*, s. 4 (viz pozn. 17). Roku 1736 píše brněnský dějepisec o dobytí Litomyšle v poněkud zmatené zprávě: *Et postea a Zischka exitus A. 1421 29. April. una cum Canonicorum Praemonstratensium Olivetano Coenobio, a tanta ruina nunquam exsurrexit. Gemma Moraviae Thaumaturga Brunensis*, s. 328 (viz pozn. 14).

31) Naladění radikálních husitských kruhů vůči světskému a řeholnímu kléru bylo často nesouměřitelné. F. ŠMAHEL, *Pražská církevní provincie*, s. 109, poukazuje na skutečnost, že „žitavská úřední akta

Exilové působení litomyšlské kapituly

Na základě téměř dvě stě let starého díla Františka Jelínka o dějinách Litomyšle³² konstatuje dosavadní bádání téměř jednomyslně, že vyhnaní kanovníci utekli do nedalekých Svitav, usídlili se tam při kostele sv. Jiljí a odtud se pokoušeli nadále spravovat biskupství.³³ Jelínkovo tvrzení se opírá o naraci listiny z 18. května 1554, ve které poslední z bratří litomyšlské kapituly rekapitulují osudy svých předchůdců slovy: *My, bratři řádu a zákona premonstrátskýho, biskupství litomyšlského, jakžto v rozptýlení po válkách tábořských byt svůj majíc v městě Svitavech v markrabství moravském.*³⁴ Není však pravděpodobné, že by si kanovníci útekem do Svitav příliš pomohli. Již od roku 1256 drželi litomyšlští premonstráti patronátní právo ke svitavskému kostelu sv. Jiljí,³⁵ v důsledku čehož většinou obsazovali toto beneficium na způsob inkorporované fary. Vyhnaní kapitulárové tu tedy na jaře roku 1421 vskutku mohli najít dočasný azyl, avšak nemohli se zde zdržet příliš dlouho. Krátce po obsazení Litomyšle totiž Diviš Bořek z Miletínka získal i Svitavy, přičemž zdejší premonstrátský farář Václav se zřejmě pod tíhou dramatických okolností dokonce sám přihlásil k husitskému programu.³⁶ Na podzim roku 1421 Svitavy dobylo slezské katolické vojsko,³⁷ ovšem v následujících letech tudy několikrát protáhly husitské houfy a stejně jako Litomyšl opanoval i Svitavy roku 1425 sirotčí hejtmán Jeník z Mečkova.³⁸ Cesta vyhnaných kleriků do sousedního města byla patrně poněkud složitější a o jejím průběhu nejsme dostatečně informováni. Nepřímé a velmi

generálních vikářů nepotvrzují domněnky o hromadném vyhlazování světského kléru husitskými bojovníky“. Podobně Týž, *Husitská revoluce IV*, s. 9–10.

32) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle II*, s. 2–3.

33) A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens IV*, s. 241; Jindřich RŮŽIČKA, *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1973, s. 358; Milan SKŘIVÁNEK, *Snahy o nezávislost na biskupské vrchnosti (1421–1618)*, in: Svitavy. Dějiny a současnost města, ed. Jindřich Růžička, Hradec Králové 1987, s. 21–28, zde s. 21; M. SKŘIVÁNEK, *Litomyšl*, s. 74.

34) NA, fond Archivy zrušených klášterů – Řád premonstrátů Litomyšl (dále jen AZK – ŘP Litomyšl), inv. č. 2400 (příloha č. 11).

35) RBM II, ed. Josef EMLER, Praha 1882, s. 44–45, č. 112; CDM III, ed. Antonín BOČEK, Olomouc 1841, s. 223–224, č. 239. Rozebírají Radoslav FIKEJZ – Vladimír VELEŠÍK, *Kronika města Svitavy*, Svitavy 2006, s. 18; okrajově Carl LICK, *Zur Geschichte der Stadt Zwittau und ihrer Umgebung*, Zwittau 1903, s. 4–5.

36) O této skutečnosti se dozvídáme ze zprávy katolického kněze Jana Ondřejova z (Moravských) Budějovic, který žádal papež Martina V. o odebrání svitavské fary odpadlému premonstrátu Václavovi. Přijatá suplika byla zanesena do papežských register 3. října 1421, viz MVB VII/1, ed. Jaroslav ERŠIL, Praha 1996, s. 341, č. 814. Kauzu podrobně rozebírá Petr ELBEL, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy na Moravě v době husitské (1408–1457)*, disertační práce obhájená na Historickém ústavu FF MU, Brno 2007, s. 209–212.

37) P. ELBEL, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy*, s. 211.

38) R. FIKEJZ – V. VELEŠÍK, *Kronika města Svitavy*, s. 31. Po Jeníkovi z Mečkova držel Svitavy husita Vok ze Sovince, kterému roku 1436 Albrecht Habsburský z titulu moravského markraběte potvrdil, že ve městě mají být slouženy mše pouze pod obojí způsobou (*Prameny – Archiv městského musea v Přerově I. Pergameny*, ed. Eduard KVASNIČKA, Ročenka Městského musea v Přerově 1, 1936, s. 102–119, zde s. 105–106, č. 2). V roce 1437 se pak Svitavy dostaly do rukou Parduse z Vratkova a Rychmburka.

pozdní indicie poukazují na to, že se kanovníci nejprve uchýlili pod ochranu svých řádových spolubratří do Hradiska u Olomouce.³⁹

Ve Svitavách se kapitula usídlila snad někdy začátkem čtyřicátých let 15. století. V této době se město dostalo do rukou svého původního majitele, biskupa olomouckého.⁴⁰ Ačkoliv moravští pontifikové Svitavy v průběhu čtyřicátých let několikrát zastavili šlechtickým držitelům a roku 1450 je získal litomyšlský pán Zdeněk Kostka z Postupic, atmosféra v zemi i v regionu se oproti válečným rokům změnila a pro řeholníky začala být mnohem příznivější.⁴¹ Jelínek má zřejmě pravdu v tom, že kanovníci nejprve sídlili u farního kostela sv. Jiljí (dnešní hřbitovní kostel), po čase však koupili několik domů na náměstí, opravili chrám Navštívení Panny Marie a začali zde provozovat městský špitál.⁴² Po vzoru barokních historiků⁴³ nazývají někteří badatelé toto exilové sídlo litomyšlské kapituly „svitavským klášteřem“, což ovšem nemá terminologickou oporu ve středověkých pramenech. Kanovníci sami se po celý zbytek 15. století nejčastěji titulovali jako „kapitula řeholních kanovníků katedrálního kostela litomyšlského, řádu premonstrátského“⁴⁴ nebo podobným způsobem.

Není zřejmé, kolik bratří ve Svitavách sídlilo, patrně jich však nebylo mnoho. Jelikož kanovníci ztratili husitskými záborny téměř všechen majetek, byli více než kdy předtím odkázáni na farní benefícia. Tradiční zázemí litomyšlských premonstrátů představovalo devatenáct vesměs venkovských far, na jejichž obsazování měla kapitula již od padesátých let 14. století arcibiskupem zaručené výhradní právo.⁴⁵

39) K roku 1554 se dozvídáme o posledních členech litomyšlské kapituly, Davidovi a Jakobovi (viz níže), kteří utekli právě do kanonie v Hradisku u Olomouce. Odkazovali prý na to, že činí totéž, co již dříve sou předkové naši již od dávných leth tyto všechny časy jsouc v rozptýlení po válkách táborských činivali. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2400 (příloha č. 11). Analogické případy vyhnání řeholních komunit či jednotlivých řeholníků, kteří využívali pohostinství jiných klášteřů téhož řádu v bezpečnějších lokalitách, tematizuje O. VODIČKA, *Katoličtí exulanti*, s. 77–99.

40) R. FIKEJZ – V. VELEŠÍK, *Kronika města Svitavy*, s. 31; C. LICK, *Zur Geschichte der Stadt*, s. 13.

41) K náboženským poměrům v českých zemích ve čtyřicátých a padesátých letech 15. století souhrnně P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI*, s. 83–87, 197–200; J. ERŠIL, *České stavovství a pohusitský katolicismus*; J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, s. 290–306; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV*, s. 97–112.

42) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle II*, s. 2–3; R. FIKEJZ – V. VELEŠÍK, *Kronika města Svitavy*, s. 32, 40; M. SKŘIVÁNEK, *Snahy o nezávislost*, s. 21; Týž, *Litomyšl*, s. 74.

43) G. CRUGERIUS, *Sacri pulveres mensis Decembris*, s. 117; Tomáš PEŠINA z ČECHORODU, *Phosphorus septicornis, stella alias matutina*, Pragae 1673, s. 237.

44) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387, 10. února 1474 (příloha č. 1): *capitulum canonicorum regularium cathedralis ecclesie Luthomislensis Premonstratensis ordinis*. Setkat se můžeme též s variantou, která mluví o „kdysi katedrálním kostele neboli klášteřu litomyšlském“: *ad ecclesiam, que olim cathedralis esse consuevit, sive monasterii Lythomisslensis*. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) v Plzni, fond Premonstráti Teplá I, sign. L 150.

45) Jednalo se o fary, k nimž před vznikem biskupství vlastnili litomyšlští premonstráti patronátní práva. Tyto patronáty však roku 1349 přešly přímo na biskupa, což vyvolalo značný odpor kapituly. Arcibiskup Arnošt z Pardubic proto 5. října 1358 ustanovil, že litomyšlský pontifik může k těmto beneficiím nadále prezentovat pouze členy litomyšlské kapituly. Výčet kapitule inkorporovaných far v RBM VII/1, edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1954, s. 17, č. 15. K tomu J. KURKA, *Archidiakonáty*, s. 605, F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I*, s. 158; chybný výčet (o tři fary méně) podává Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle I*, s. 137. Listinou z 19. srpna 1398 byla držba diskutovaných farností litomyšlským kanovníkům potvrzena. CDM XII, ed. Vincenc BRANDL, Brno 1890, s. 429, č. 483.

V důsledku masivní utrakvizace východních Čech⁴⁶ ale premonstrátům zbyly z těchto via facti inkorporovaných far pouze čtyři plebanie, na něž bratři během druhé poloviny 15. a začátkem 16. století prokazatelně uplatňovali nárok.⁴⁷ Na území litomyšlské diecéze uhájili kanovníci jediné beneficium – v Dolním Újezdě, který se nalézal nedaleko sekularizované Litomyšle. Nutno dodat, že se dochovala jen jedna zmínka z roku 1474 o újezdském faráři jménem Jan.⁴⁸ O jeho předchůdcích doklady nejsou. Vedle Újezda kanovníkům zůstala některá beneficia v olomoucké diecézi na západní Moravě: ve Svitavách, Hradci nad Svitavou (Greiffendorf) a Vanovicích (Ivanovice). František Jelínek k těmto plebaniím počítá i faru v Kamenné Horce u Svitav (Hermersdorf), na kterou byl prý roku 1484 dosazen jakýsi bratr Albert.⁴⁹ Toto Jelínkovo tvrzení se mi prozatím nepodařilo pramenně doložit. K výše řečeným farnostem přibyl, neznámo kdy, i patronát v Březové nad Svitavou (Brysovia), jež kapitula stejně jako v předešlých případech uplatňovala jménem biskupa.⁵⁰ Z poslední třetiny 15. století pak známe ještě jména dvou kanovníků, kteří zastávali funkce farářů v Radiměři a Jevíčku.⁵¹

Dosud jmenovaná beneficia tvořila exilové zázemí litomyšlské kapituly. Svitavy, Hradec nad Svitavou, Vanovice, (Kamenná Horka), Březová nad Svitavou, Radiměř a Jevíčko tvoří z geografického hlediska jakousi „řadu“ sousedících farních obvodů v délce asi patnácti kilometrů jihovýchodně od Svitav. Toto semknuté uskupení plebanií zabíralo značnou část západomoravské oblasti zvané Malá Haná.⁵² Vliv

Z devatenácti pramenně doložených plebanií jsem dokázal pevně lokalizovat pouze šestnáct, nepočítaje přitom litomyšlský farní chrám sv. Klimenta, spravovaný do roku 1421 kapitulním scholastikem (viz příloženou mapu).

46) K tomu blíže Petr ČORNEJ, *Husitství a husité ve východních Čechách (Obrysy problému)*, in: Jan Hus, husitství a východní Čechy. Příspěvky z konference. Chrudim 16.–18. 9. 2015, Chrudim 2015, s. 5–24; Martin ŠANDERA, *Východní Čechy jako hlavní kališnická základna v zemi*, in: Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526), edd. Ondřej Felcman – František Musil, Praha 2009, s. 581–621; Týž, *Východní Čechy v časech války krále Jiřího s vnitřními i vnějšími odpůrci*, in: Život pro historii. K významným životním jubileím doc. PhDr. Marty Kohárové, CSc., a doc. PhDr. Františka Nesejty, CSc., edd. Veronika Středová – Jiří Štěpán, Ústí nad Orlicí 2007, s. 192–200; Týž, *Vývoj utrakvistické základny ve východních Čechách před nástupem Jiřího z Poděbrad do čela spojených landfrýdů (1440–1444)*, *Východočeské listy historické* 15–16, 2000, s. 25–36.

47) Tak lze soudit především na základě konfirmačních listin a crid uložených v NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2384, 2385, 2386, 2396, 2397, 2398, 2399. Ke konfirmačním listinám obecně srov. Blanka ZILYNSKÁ, *„Vestre reverendissime paternitati duximus presentandum.“ Role a podoba písemností při obsazování církevních beneficií ve středověku*, in: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním, edd. Zdeněk Hojda – Hana Pátková, Praha 2009 (= Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis 6), s. 105–119.

48) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387 (příloha č. 1).

49) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle* II, s. 21.

50) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2398.

51) Jde o řádové bratry Mikuláše a Martina, viz tabulku níže. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387, 2395. (přílohy č. 1, 10).

52) Z hlediska feudální držby byla většina jmenovaných vsí a měst (Svitavy, Hradec nad Svitavou, Březová nad Svitavou, Kamenná Horka, Radiměř) součástí tzv. svitavského panství, které patřilo biskupům olomouckým. Patronáty se tedy nacházely na cizím majetku. Moravští pontifikové za husitských válek o tyto statky dočasně přišli a posléze svitavské panství opakovaně zastavovali. Blíže Ladislav HOŠÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Brno 1938, s. 543–547. Jevíčko bylo v letech 1258–1499 městem královským, byť ho čeští králové přechodně zastavovali.

litomyšlských premonstrátů přetrvával v tomto regionu již z doby před založením biskupství,⁵³ nuceným posunem vyhnaných kleriků za zemskou i diecézní hranici však došlo k jeho posílení. Porovnání s kapitulními beneficii doby předhusitské ukazuje, že se kanovníci museli vzdát téměř všech far severozápadně od Svitav (tedy na území sekularizovaného litomyšlského panství), naopak jihovýchodním směrem odtud (především na území svitavského panství) svou držbu upevnili, ba dokonce mírně navýšili. Z fragmentárně dochovaných konfirmačních listin dnes nedokážeme spolehlivě potvrdit, zda vyhnání litomyšlští premonstráti obsazovali zmíněná beneficia systematicky a opakovaně. Poměrně kontinuální posloupnost farářů z řad litomyšlských kapitulárů lze prokázat v druhé polovině 15. století pouze ve Vanovicích, předpokládáme však, že podobný model fungoval i v Hradci nad Svitavou, Březové nad Svitavou a možná i v Kamenné Horce, Radiměři či Jevíčku.

Následující tabulka shrnuje mně známé zmínky o členech litomyšlské kapituly v polipanské době, kteří drželi některou ze zmíněných plebanií. Řazeny jsou podle farních beneficií, nikoliv chronologicky. Vzhledem k opakovanému výskytu několika křestních jmen není vždy zřejmé, zda tentýž kanovník nevystřídal několik farních úřadů po sobě. Ve dvou případech odkazuji na sekundární literaturu, neboť se mi nepodařilo pramenně ověřit v ní uvedené zmínky.

Kapacity sledovaných plebanií v okolí Svitav zřejmě nemohly plně saturovat potřeby všech kapitulárů. Přihlédneme-li k nedostatku katolických kněží v polipanské době, je dost možné, že se někteří litomyšlští kanovníci snažili obsazovat i geograficky vzdálenější uprázdněná beneficia.⁵⁴ Mnoho důkazů o této předpokládané aktivitě však nemáme. Roku 1492 se připomíná kapitulní scholastik Arnošt, jenž zastával funkci faráře ve Staré Říši na jihozápadní Moravě.⁵⁵

Premonstrátská komunita musela být doplňována o nové členy. Stávalo se tedy, že kanonikát v kapitule získal některý řádový bratr, který již držel farní úřad. Například roku 1463 přestoupil do litomyšlské kapituly dosavadní člen premonstrátské

53) Už z listiny olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku z 6. listopadu 1256 se dozvídáme, že litomyšlským premonstrátům připadlo patronátní právo ke svitavské faře u sv. Jiljí, jakož i ke všem kostelům a farnostem, které budou v budoucnu v tomto kraji založeny: *ecclesie sive parochie, que est in eodem oppido nostro [Svitavy], in qua et in omnibus aliis, que processu temporis in eodem districtu fundate ac edificate fuerint, prefatis abbati et conventui et eorum nomine clastro in Lutomisli ius patronatus et temporalia conferimus*. RBM II, s. 44–45, č. 112; CDM III, s. 223–224, č. 239. Shrnuje L. HOŠÁK, *Historický místopis*, s. 543–544.

54) K tomu blíže Petr ELBEL, *Zlomek olomoucké konfirmační knihy z let 1452–1455. Předběžné výsledky rozboru opomíjeného pramene k poznání církevní topografie, diecézní správy a konfesního soužití na Moravě po polovině 15. století*, in: *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku*, edd. Jan Hrdina – Blanka Zilynská, Praha 2007 (= *Colloquia mediaevalia Pragensia* 8), s. 91–137, zde s. 98.

55) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2395 (příloha č. 10). K faře ve Staré Říši držel od roku 1301 patronátní právo klášter premonstrátek v Nové Říši (duchovní i majetková správa tohoto ženského kláštera byla zajišťována probošty téhož řádu z kanonie v Zábřovicích). Dominik Karel ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě. Stručné vypsání osudů jednotlivých buď ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení*, Praha 1877, s. 461, 463, 468.

Fara	Jméno kanovníka	Funkce v kapitule	Datum zmínky	Zdroj	Doba držby fary
Dolní Újezd	Jan		10. 2. 1474	NA, AZK, inv. č. 2387	???
Svitavy	Mikuláš	kanтор	8. 7. 1492 1503	NA, AZK, inv. č. 2395 R. FIKEJZ – V. VELEŠÍK, <i>Kronika města Svitavy</i> , s. 37	před 1492–1503
Svitavy	Albert		1503	R. FIKEJZ – V. VELEŠÍK, <i>Kronika města Svitavy</i> , s. 37	1503–???
Svitavy	Volfgang		18. 5. 1554	NA, AZK, inv. č. 2400	1532–1554
Hradec nad Svitavou	Albert		16. 4. 1500	NA, AZK, inv. č. 2397	??–1500
Hradec nad Svitavou	Šimon		16. 4. 1500	NA, AZK, inv. č. 2397	1500–???
Vanovice	Martin		16. 8. 1457 21. 10. 1458	NA, AZK, inv. č. 2384 NA, AZK, inv. č. 2385	1457–1458
Vanovice	Ješek		21. 10. 1458 17. 12. 1463	NA, AZK, inv. č. 2385 NA, AZK, inv. č. 2386	1458–1463
Vanovice	Martin (z Jevíčka)	kustos	17. 12. 1463	NA, AZK, inv. č. 2386	1463–???
Vanovice	Klement		17. 8. 1498	NA, AZK, inv. č. 2396	??–1498
Vanovice	Jan	scholastik	17. 8. 1498 10. 7. 1501	NA, AZK, inv. č. 2396 NA, AZK, inv. č. 2399	1498–1501
Vanovice	Lukáš		10. 7. 1501	NA, AZK, inv. č. 2399	1501–???
Kamenná Horka	Albert		31. 7. 1484	F. JELÍNEK, <i>Historie města Litomyšle I</i> , s. 21	???
Březová nad Svitavou	Cyřil		28. 2. 1501	NA, AZK, inv. č. 2398	??–1501
Březová nad Svitavou	Lukáš		28. 2. 1501	NA, AZK, inv. č. 2398	1501–???
Radiměř	Mikuláš		10. 2. 1474	NA, AZK, inv. č. 2387	???
Jevíčko	Martin	kustos	8. 7. 1492	NA, AZK, inv. č. 2395	???

kanonie v Teplé Eliáš Čech, jenž tou dobou spravoval farnost v Liticích na Plzeňsku.⁵⁶ Krátce nato vystřídal Eliáš litickou plebanií za výnosnější farářské místo v Jindřichově Hradci, kde poté sídlil až do své smrti v devadesátých letech.⁵⁷ To mu ovšem nezabránilo zastávat souběžně i funkci litomyšlského převora.⁵⁸ Vzhledem ke vzdálenosti mezi Jindřichovým Hradcem a Svitavami nemohl tento převor být se svými spolubratry v příliš častém styku. Ať už tedy kanovníci drželi farářské úřady v okolí Svitav, či ve vzdálenějších lokalitách, docházelo k faktické decentralizaci konventu. Bylo by zkrslující tvrdit, že členství v litomyšlské kapitule mělo po husitských válkách pouze titulární charakter, lze ovšem předpokládat, že se společný život řeholní komunity rozvolnil.

Na rozdíl od pražských metropolitních kanovníků se litomyšlští do svého někdejšího sídla vrátit nemohli, ovšem zcela izolovaní od něj také nezůstali. V polovině třicátých let, kdy se kapitula trvale usídlila na Svitavsku, zaujímal Kostkové z Postupic v duchu kompaktní poměrně umírněná kališnická stanoviska a situace v tomto česko-moravském pomezním regionu spěla k jakémusi konfesněpluralitnímu konsensu. Analýzou zápisů v nejstarší litomyšlské městské knize z let 1402–1483⁵⁹ dospěl František Hoffmann k závěru, že ve třicátých a čtyřicátých letech 15. století nastal v Litomyšli „zřetelný zvrat ke starým poměrům“ a že „různé rysy prozrazují obnovení silného postavení vyznání pod jednou“.⁶⁰ Litomyšlští měšťané se v této době mnohdy odvolávali na majetkové transakce, jež kdysi učinili *s povolením a s pomocí kněze Jana, biskupa luthomyšlského dobré paměti, i s kapitolní vůlí*,⁶¹ což poukazuje na kontinuální vnímání staré a nové vrchnosti. Objevují se znovu i různá kostelní nadání. Dozvídáme se dokonce, že vyhnání kanovníci drželi v této době na litomyšlském předměstí dvůr s polnostmi, který roku 1463 prodali jistému

56) Povolení přestoupit z tepelské kanonie do litomyšlské kapituly vystavil papež Pius II. Eliáši Čechovi 30. července 1463. Z Vatikánských register 509, fol. 377v, excerptováno v edici *Repertorium Germanicum* (dále jen RG) VIII/1, edd. Dieter BROSIUS – Ulrich SCHESCHKEWITZ, Tübingen 1993, č. 1678; opis listiny uložen v SOA v Plzni, fond Premonstráti Teplá I, sign. L 150. Eliáš byl krátce nato papežským breve svěřen do ochrany administrátora pražské arcidiecéze Hilaria Litoměřického. Pius II. v breve žádá Hilaria, aby Eliáš nebyl rušen v péči o spásu duší jemu svěřených, viz Archiv Pražského hradu, fond Archiv metropolitní kapituly (dále jen APH, AMK), sign. 971-XXXII/26. Eliáš se prý o své farníky staral tak horlivě, že jich téměř čtyřicet odvrátil od husitské „hereze“ (RG VIII/1, č. 1678). Z toho lze odvodit, že Eliáš Čech pobýval většinu času na litické faře.

57) RG IX/1, edd. Hubert HÖING – Heiko LEERHOFF – Michael REIMANN, Tübingen 2000, č. 1129, 2053. Srov. Pavel R. POKORNÝ, *Knihovna Eliáše Čecha*, Bibliotheca Strahoviensis 2, 1996, s. 131–135. Skutečnost, že Eliáš sídlil na jindřichohradecké faře, nepřimo dokládá listina z 18. října 1491. Z její narace vyplývá, že Eliáš, který byl v živém kontaktu s místní vrchností Jindřichem IV. z Hradce, sem kdysi odvezl klenoty litomyšlského biskupství. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2394 (příloha č. 9).

58) Jako převor litomyšlské kapituly je Eliáš poprvé doložen 10. února 1474. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387 (příloha č. 1). V této funkci setrval až do své smrti (patrně roku 1492).

59) SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Archiv města Litomyšle, městská kniha (dále jen AML, MK) A 3. Evidoval Rostislav Nový, *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310–1526*, Praha 1963, s. 108–109. Samostatnou studii věnoval litomyšlským městským knihám František HOFFMANN, *Správa a městské knihy litomyšlské od 14. do 16. století*, Sborník archivních prací 57, 2007, s. 451–573.

60) F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 73.

61) Tak v zápisu nejstarší litomyšlské městské knihy, SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, AML, MK A 3, pag. 212; podobně pag. 258.

Jiřímu Pecoldovi.⁶² Dočasně navrácení malé části dřívějšího kapitulního majetku vypovídá o poměrně smířlivé atmosféře v pohusitské Litomyšli.

Není jisté, zda kanovníci začali v Litomyšli znovu uplatňovat nějaký duchovní vliv. Již jsem zmínil, že v sedmdesátých letech 15. století se připomíná jeden z bratří coby plebán v Dolním Újezdě u Litomyše. V kupním pořízení Jiřího Pecolda z roku 1463 navíc nalézáme pro stranu prodávající vedle tradičního označení *Jan převor a jiní kanovníci* i titulaturu *zprávce kostela lithomyšského*,⁶³ což by mohlo hypoteticky poukazovat na to, že kapitulní převor v této době obstarával duchovní správu litomyšské farnosti. Podobné zmínky však nelze přeceňovat. Jde spíše o pouhé zdůraznění formální vazby vyhaného kléru k litomyšské katedrále (či obecněji biskupství), neboť zdejší fara – nejpozději v roce 1448 již s titulem děkanství⁶⁴ – byla spravována církví pod obojí.⁶⁵ Premonstráti si tedy navzdory nucenému exilu a většinové sekularizaci církevního zboží udrželi na Litomyšsku jisté vazby, byť své hlavní zázemí museli přesunout do sousedního regionu.

Administrátoři litomyšské diecéze

Souběžně s útěkem biskupa a kapituly z Litomyše nastal rychlý rozpad diecézní správy. Pramenným průzkumem to nelze jednoznačně doložit, neboť se nedochovály úřední knihy (ani předhusitské, ani pohusitské), jež by systematicky zachycovaly agendu litomyšské konzistoře. Zhroucení správního systému biskupství však můžeme předpokládat z prostého faktu, že se valná většina diecéze ocitla během husitských válek v moci pražanů, táboritů a východočeských orebitů. To platí především o české části diecéze složené z děkanátů chrudimského, vysokomýtského,

62) Zápis v nejstarší litomyšské městské knize uvádí, že *Jan převor a jiní kanovníci a zprávce kostela lithomyšského* prodali *dědictvie z dvorem i s rolí, kteráž leží mezi pánov kanoniciech strany jedné a špitálskú rolí strany druhé, s lukami, potoky i s pastvami i s těmi se všemi požitky, což k tomu dvoru i s tím dědictvím přísluší*. SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, AML, MK A 3, pag. 345. Měšťanský rod Pecoldů vlastnil na tzv. Německém předměstí majetky už od dob biskupských, srov. Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyše I*, s. 297.

63) Viz pozn. 62.

64) F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 96, pozn. 61; J. KURKA, *Archidiakonáty*, s. 612, pozn. 1; M. SKŘIVÁNEK, *Litomyšl*, s. 78.

65) Pro 15. století je ještě poměrně málo písemných pramenů, které dosvědčují příslušnost litomyšské farnosti k utrakvistické církevní správě, jakkoliv je tato skutečnost zřejmá z církevněpolitického vývoje v regionu. S nárůstem úřední evidence dolní konzistoře v 16. století již můžeme lépe dokumentovat obedienci litomyšských farářů k církvi podobojí. Např. ve čtyřicátých a padesátých letech 16. století je několik zmínek o litomyšském faráři Martinovi a jeho kaplanech. *Jednání a dopisy konzistoře katolické i utrakvistické I. Akta konzistoře utrakvistické*, ed. Klement BOROVÝ, Praha 1868, s. 216, č. 369; s. 231–232, č. 396; s. 253, č. 422; s. 290, č. 467; s. 213, č. 500. Někdy před rokem 1492 bylo u farního (kdysi klášterního) kostela sv. Kříže zřízeno kališnické literátské bratrstvo, jež se staralo o liturgický zpěv. M. SKŘIVÁNEK, *Litomyšl*, s. 78–79. K utrakvistické farní síti obecně Blanka ZILYNSKÁ, *Utrakvistická církevní správa a možnosti jejího studia*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 2003 (= AUC – Philosophica et historica 1999/2; Z pomocných věd historických XV), s. 39–53, zde s. 47–50. Zde též shrnutí starší literatury k danému tématu. Stručněji pak TÁŽ, *Kališnická církev*, in: *Husitské století*, s. 598–601.

poličského a lanškrounského.⁶⁶ Oproti tomu moravská část biskupství, tedy děkanáty šumperský a hůzovský,⁶⁷ zůstala částečně katolická. Zlomek konfirmační knihy olomoucké z let 1452–1455 dokládá, že v padesátých letech byli ke dvěma farám v šumperském děkanátu (v Petrově nad Desnou a v Rapotíně) instalováni dva klerici z moci olomoucké biskupské kurie. Litomyšlská konzistoř tedy v této době již nefungovala a zbylé katolické plebanie v moravské části litomyšlské diecéze se vrátily do kompetence olomouckého biskupa (jako tomu bylo před rokem 1344).⁶⁸

Poněkud zmateně dokreslují dezintegraci litomyšlské církevní správy zmínky o českých svěcencích u papežské kurie. O klericích, kteří v Římě žádali o svěcení a uvedli svoji obedienci k diecézi litomyšlské, se dochovaly pouze dva velice pozdní doklady z roku 1517.⁶⁹ Z toho vyplývá, že jakési formální povědomí části katolického kléru o příslušnosti k litomyšlskému biskupství přetrvalo až do začátku 16. století. Jinak tomu však bylo u duchovenstva utrakvistického. Tentýž rok totiž usiloval u papežské penitenciárie o dispens ke svěcení jistý žadatel z Chrudimi, jenž je v aktech uveden jako klerik diecéze pražské.⁷⁰ Utrakvisty ovládaný chrudimský děkanát, spadající před husitskými válkami do správního vlivu biskupů litomyšlských, přešel roku 1421 pod pravomoc administrátora pod obojí a později dolní konzistoře. Lze předpokládat, že onen žadatel z Chrudimi patřil k umírněným kruhům utrakvistické církve, které byly v kontaktu s papežskou kurií. Pod hlavičkou obediencie k diecézi pražské můžeme tušit příslušnost onoho žadatele k dolní konzistoři. Východočeští utrakvisté na území litomyšlského biskupství tedy podlehlí centrálnímu správnímu aparátu v Praze.⁷¹

I přesto, že reálná administrace litomyšlského biskupství zřejmě nikdy neprobíhala, existoval zde až do poloviny 16. století úřad administrátora (či dvou souběžných administrátorů). Tento titul užívali výhradně preláti (většinou převorové)

66) A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens* IV, s. 241. V porovnání s diecézemi pražskou či olomouckou, v nichž husité vzhledem k jejich velikosti nedokázali uchvátit veškeré území, šlo v případě malé diecéze litomyšlské, čítající pouhých šest děkanátů, o téměř úplné ovládnutí.

67) Oproti dřívějším interpretacím, že k litomyšlské diecézi patřila část děkanátu se sídlem v Úsově u Mohelnice, postavil Johann BLASCHKE, *Nordmähren vor sechshundert Jahren*, Unsere Heimat 2, 1933, s. 15, přesvědčivou tezi, že se jednalo o děkanát se sídlem v Hůzově nedaleko Rýmařova. K tomu též Václav MEDEK, *K otázce „úsovského“ děkanátu ve 14. století*, Severní Morava 4, 1959, s. 25–28.

68) Na tuto skutečnost poukázal P. ELBEL, *Zlomek olomoucké konfirmační knihy*, s. 104. Obě fary představuje na základě rozboru zlomku konfirmační knihy olomoucké v příloze své disertační práce TÝŽ, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy*, s. 398, 400–401.

69) *Libri formatarum* zaznamenávají formátu s datem 2. listopadu 1517 o tom, že Václav ze Sušice u Chrudimi, akolyta a benediktinský mnich diecéze litomyšlské, byl v Římě postupně vysvěcen na podjáhna, jáhna a kněze. *Svěcení duchovenstva v církvi podjednou. Edice pramenů z let 1438–1521*, ed. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 2014, s. 51, č. 74. Zápis č. 2266 v registrech papežské penitenciárie z doby Lva X. uvádí k 22. prosinci 1517 udělení dispense ke svěcení klerikovi z Jenečka, diecéze litomyšlské. TÁŽ, *Všechny cesty vedou do Říma*, Studia theologica 19/4, 2017, s. 7–14, zde s. 11.

70) Zápis č. 2252 v registrech papežské penitenciárie z doby Lva X. Z. HLEDÍKOVÁ, *Všechny cesty vedou do Říma*, s. 10.

71) Akta utrakvistické konzistoře z 16. století ukazují, že farnosti a děkanství v české části litomyšlské diecéze byly plně podřízeny pražské utrakvistické správě. Srov. výčet těchto plebanií případných v letech 1350–1351 do sféry vlivu litomyšlských biskupů (sumarizuje Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle* I, s. 108–118) a výskyt těchto plebanií ve správní evidenci dolní konzistoře (*Jednání a dopisy konzistoře katolické i utrakvistické* I, zde rejstřík na s. 389–396).

litomyšlské kapituly, což názorně ilustruje nástupnickou roli kanonie v otázce právní kontinuity biskupství. Podobně i v pražské diecézi byl titul administrátorů (od roku 1434) navázán na svatovítskou kapitolu, která si nárokovala volební právo do tohoto úřadu. Pražští administrátoři však na rozdíl od svých litomyšlských kolegů plnili úřední povinnosti a dohlíželi na chod konzistoře, v jejímž čele stál generální vikář. Agenda pražských administrátorů stále zahrnovala základní církevní správu (byť na značně zmenšeném území), jako bylo jmenování farářů na uprázdněná beneficia, vyřizování soudních záležitostí kléru či matrimoniální soudnictví.⁷² Oproti tomu o pravomocích litomyšlských administrátorů víme pouze to, že místo nepřítomného biskupa uplatňovali patronátní právo k výše uvedeným farnostem v olomoucké diecézi.⁷³ Funkce litomyšlského administrátora představovala vyprázdněný titul, s jehož pomocí vyhnaní bratři v době sedisvakance pouze udržovali institucionální kontinuitu diecéze.

Známe jména devíti administrátorů, kteří úřad postupně nebo souběžně zastávali snad od roku 1439 (po smrti vyhnaného biskupa Aleše z Březí) s krátkými přestávkami (v letech 1441–1449 a 1474 – cca 1478, kdy byl litomyšlský stolec přechodně obsazen, viz níže) až do naprostého zániku personální legitimacy litomyšlských kanovníků v polovině 16. století. Na základě pramenného výzkumu zde předkládám chronologickou tabulku všech mně známých administrátorů. Tento přehled poněkud zpřesňuje seznam vypracovaný Františkem Jelínkem.⁷⁴

Někteří administrátoři nezanechali v pramenném materiálu příliš hluboké stopy (jako třeba první známý administrátor Václav, o němž se dozvídáme pouze z barokní historiografie),⁷⁵ někteří se naopak jeví jako výrazné postavy kapitulních dějin. Obzvláště Eliáše Čecha lze bez nadsázky nazvat výraznou osobností české katolické scény. Pozorujeme též, že v průběhu 15. století působili v administrátorské funkci

72) Problematice pravomocí pražských administrátorů (případně jejich vikářů) se blíže věnovali Z. HLEDÍKOVÁ, *Administrace pražské diecéze; Táž, Registrum perceptorum a sigillo. Z agendy pražských administrátorů na konci 15. století*, AUC – Philosophica et historica 5, 1975 (= Z pomocných věd historických III), s. 89–104; Veronika MACHÁČKOVÁ, *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*, FHB 9, 1985, s. 235–289; Antonín MAŘÍK, *Administrátoři a svatovítská kapitula v době poděbradské. Úřad administrátorů pod jednou a jeho představitelé*, Sborník archivních prací 51, 2001, s. 313–358; Týž, *K postavení katolické církve v Čechách*; Týž, *Odras činnosti administrátorů podjednou doby Jiřího z Poděbrad v západních Čechách*, *Minulost Západočeského kraje* 24, 1988, s. 169–204; Týž, *Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*, in: *Církevní správa a její písemnosti*, s. 213–240; F. ŠMAHEL, *Pražská církevní provincie*; O. VODIČKA, *Katoličtí exulanti*, s. 65–76. Stručněji též J. HRDINA, *Katolická církevní správa*, s. 257, 260–262; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV*, s. 9–13.

73) Viz pozn. 47.

74) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle II*, s. 16–20. Orientační (v leččems velmi nepřesně) seznamy administrátorů litomyšlského biskupství předložili též Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 727, a A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens IV*, s. 242–243.

75) G. CRUGERIUS píše, že více než osmdesátiletý převor Václav řečený Massny nastoupil do úřadu administrátora po smrti biskupa Aleše, ovšem zemřel krátce nato roku 1439 (*Sacri pulveres mensis Decembris*, s. 117). Crugerius se zde odvolává na Balbína a ten zase na nedochované zápisy převora Václava. Snad se jedná o téhož kanovníka, který pod jménem Václav Massař figuruje v listině z 19. srpna 1398, tehdy ještě jako řadový člen litomyšlské kapituly. CDM XII, s. 424, č. 483.

Jméno administrátora	Funkce v kapitule	Datum zmínky	Zdroj	Předpokládaná doba ve funkci administrátora/ů
Stolec obsazen				1344–1438
Václav (Massny)	převor		G. CRUGERIUS, <i>Sacri pulveres mensis Decembris</i> , s. 117	1439
Stolec obsazen				1441–1449
Benedikt	převor	28. 10. 1453	T. PEŠINA z ČECHORODU, <i>Phosphorus septicornis</i> , s. 237	1449 – po 1453
Benedikt a Jan (de Ruina)	převor kustos	16. 8. 1457 21. 10. 1458	NA, AZK, inv. č. 2384 NA, AZK, inv. č. 2385	po 1453 – před 1463
Jan (de Ruina)	převor	17. 1. 1463 17. 12. 1463	SOkA Svitavy, AML, MK A 3, pag. 345 NA, AZK, inv. č. 2386	1463 – před 1467
Eliáš (Čech)	řadový kanovník, poté převor	14. 4. 1467 22. 6. 1468 21. 1. 1469 31. 10. 1470	RG IX/1, č. 1129 APH, AMK, sign. 1011-XXXIII/26 RG IX/1, č. 2053 RG IX/1, č. 4122	1467–1474
Stolec obsazen				1474 – před 1479
Eliáš (Čech) (Martin, spoluadm.)	převor kustos	11. 1. 1479 3. 4. 1491 18. 10. 1491 7. 4. 1492 8. 7. 1492	KNM, sign. 65 A 2, poslední fol. (nečísł.) MZA, E 3 – Augustiniáni Olomouc, inv. č. 158, sign. T 2 NA, AZK, inv. č. 2394 MZA, E 3 – Augustiniáni Olomouc, inv. č. 2, sign. A 3 NA, AZK, inv. č. 2395	před 1479 – 1492
Mikuláš a Arnošt	převor kustos	17. 8. 1498 16. 4. 1500 28. 2. 1501 10. 7. 1501	NA, AZK, inv. č. 2396 NA, AZK, inv. č. 2397 NA, AZK, inv. č. 2398 NA, AZK, inv. č. 2399	1492–1503
Mikuláš a Bernardyn	převor		F. JELÍNEK, <i>Historie města Litomyšle II</i> , s. 19	1503–1519
Lukáš	převor	1525	F. JELÍNEK, <i>Historie města Litomyšle II</i> , s. 10, 19	1519–1532
Volfgang		18. 5. 1554	NA, AZK, inv. č. 2400	1532–1554

nejednou dva preláti souběžně. I k těmto případům nalézáme mnohé analogie v pražské diecézi.⁷⁶

Funkce administrátora biskupství litomyšlského téměř splývala s funkcí představeného kapituly. Převorové vystupovali jako legitimní nástupci biskupské důstojnosti, byl to ovšem jen slabý odlesk dávno zašlé „slávy“.

Biskupové

Jak již bylo předesláno, poslední v Litomyšli rezidující biskup Aleš z Březí utekl roku 1421 před blížícím se vojskem pražanů. Nevíme přesně, kam se tento kdysi snad reformně laděný prelát uchýlil.⁷⁷ Z počátku zřejmě využil pohostinství olomouckého pontifika Jana Železného.⁷⁸ Jejich předešlé spory o moravský biskupský stolec byly touto dobou již zažehnány,⁷⁹ vlivem husitské expanze do východních Čech a na Moravu se oba octli na téže straně barikády. Avšak zatímco Jan Železný, opřen o značnou vojenskou sílu, sehrával až do své smrti roku 1430 aktivní roli čelného zastávce Zikmundovy politiky,⁸⁰ o Alešově působení ve dvacátých letech jsme infor-

76) Tak např. mezi lety 1434 a 1436 (a potom i za působení světicího biskupa Filiberta z Montjeu v letech 1436–1439) drželi titul volených administrátorů pražské arcidiecéze Jan z Dubé a Šimon z Nymburka (srov. A. MAŘÍK, *K postavení katolické církve v Čechách*, s. 106–108). V letech 1453–1460 působili souběžně dva volení administrátoři Václav z Krumlova a Mikuláš z Krumlova (tamtéž, s. 110) a v roce 1459 zvolila kapitula do téže funkce Jana z Krumlova i Hilaria Litoměřického (tamtéž, s. 113). Do obnovení biskupského úřadu v roce 1561 nastala podobná situace ještě několikrát. Působení dvou administrátorů bylo tedy i v Praze poměrně běžné.

77) O příklonu biskupa Aleše z Březí k Husovu učení se spekuluje již dlouho. Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle I*, s. 249, dokonce Aleše nazval „husitským biskupem“, což je značně přehnané. Nejnověji shrnul problematiku E. MAUR, *Příspěvek k biografii biskupa Aleše*, s. 28–29.

78) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I*, s. 302, zmiňuje, že se Aleš z Březí na území olomoucké diecéze zdržoval především v Uherském Hradišti, kde později zemřel. Tuto informaci od Jelínka chybně (záměna Uherského Hradiště za Uherský Brod) převzal A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens IV*, s. 241. Od něj pak J. KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští*, s. 50.

79) Spor Aleše z Březí a Jana Železného o olomoucký biskupský stolec, podněcený dvojí kanonickou volbou roku 1416, byl již mnohokrát popsán. Srov. Vincenc BRANDL, *Spor o biskupství Olomoucké a počátky husitství na Moravě*, Časopis Matice moravské 9, 1877, s. 29–61; Bertold BRETHER, *Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423. Beiträge zur Geschichte der Hussitenkriege in Mähren*, Archiv für österreichische Geschichte 80, 1893–1894, s. 249–349; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Litomyšlský biskup Jan IV. a jeho vizitace*, Studie o rukopisech 21, 1982, s. 115–139; František HOFFMANN, *Morava před husitskou revolucí (Dokončení)*, Časopis Moravského muzea 70, 1985, s. 103–146, zde s. 130–131; Johann LOSERTH, *Beiträge zur Geschichte der Hussitischen Bewegung V. Gleichzeitige Berichte und Actenstücke zur Ausbreitung des Wiclifismus in Böhmen und Mähren von 1410 bis 1419*, Archiv für österreichische Geschichte 82, 1895, s. 327–418. Celou problematiku shrnul a přesvědčivě interpretoval E. MAUR, *Příspěvek k biografii biskupa Aleše*, s. 22–33. Nejnovější příspěvky k této diskusi předložil Petr ELBEL, *Dvě neznámé listiny z roku 1416. Příspěvek k poznání sporu o olomoucké biskupství*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada historická (C) 50, 2003, s. 101–118; Týž, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy*, s. 15–56.

80) Představa o významné vojenské a politické roli Jana Železného na Moravě, především v první polovině dvacátých let 15. století, nebývá zpochybňována, přestože o ní referuje převážně mladší barokní historiografie (především Pešinův *Mars Moravicus*). Po roce 1426 byl Jan Železný nucen odejít do uherského exilu, kde zřejmě působil na dvoře Zikmunda Lucemburského. Blíže J. VÁLKA, *Husitství na Moravě*, s. 52–56; nejnověji Petr ELBEL, *Olomoucký biskup Jan Železný a Zikmund Lucemburský*.

mování jen útržkovitě. V letech 1424 a 1427 je doložen jeho pobyt na Moravě,⁸¹ záhy nato se přesunul na území pasovské diecéze, odkud v letech 1428 a 1429 opakovaně žádal papeže Martina V. o udělení náhradního benefícia, z jehož výnosů by mohl žít.⁸² Nevíme, zda papežská kurie Alešovy prosby vyslyšela a v jakých podmínkách vyhnáný biskup nadále přebýval,⁸³ z brněnských jednání o kompaktáta v létě roku 1435 však nepřímou vyplývá, že litomyšlský ordinář přečkal revoluční období bez větší úhony. Dokonce se předpokládalo, že budou obnoveny jeho církevněsprávní pravomoci. Nacházíme zde proklamaci, že všichni tři čeští pontifikové, *kteříž jsou aneb časem budou*, mají mít povinnost podávat ve svých diecézích pod obojí, světit utrakvistické kněze a dosazovat je ke kostelům v husitských oblastech,⁸⁴ což bylo zopakováno i v červenci roku 1436 při vyhlášení kompaktát v Jihlavě.⁸⁵ Již následujícího roku si však někteří kališníci stavové stěžovali Zikmundovi, že biskupové olomoucký a litomyšlský oproti slibům, *aby [...] lidu obecnému, kdež by žádali, pod obojím spuosobem podávali, toho nedrží a žádného nesvětil*.⁸⁶ Aleš z Březí si tuto výtku nemusel brát příliš osobně, neboť příslib se týkal pouze jeho potenciální činnosti v litomyšlské diecézi, jejíž správní aparát tou dobou již nefungoval. Uvedené skutečnosti však slovy Blanky Zilynské ukazují, že „povědomí o litomyšlské diecézi bylo v utrakvistických kruzích trvalé“.⁸⁷

V rámci jihlavských jednání potvrdil Zikmund v červenci roku 1436 světskou volbu kališnického arcibiskupa Jana Rokycany a jeho dvou sufragánů Martina Lupáče a Václava z Mýta.⁸⁸ Pozdější výtky, že císař ani po roce nezjednal těmito třem

Příspěvek k poznání Zikmundovy spojenecké sítě v českých zemích a jeho dvorských struktur, Studia mediaevalia Bohemica 6, 2014, s. 17–68, zde především s. 36–63.

81) Víme, že biskup Aleš vysvětil v dubnu roku 1424 na brněnské Staré radnici kapli Početí Panny Marie. Novověký opis pamětního záznamu je uložen v Archivu města Brna, fond A 1/1 – Sbirka listin, mandátů a listů, inv. č. 264. Zmiňují Tomáš BOROVSÝ, *Kaplani, oltářníci a jejich benefícia v kostele sv. Jakuba v Brně. Od nejstarších zmínek do roku 1521*, Brno v minulosti a dnes 15, 2001, s. 271–312, zde s. 297–298; Petr ELBEL, *Kaple Neposkvrněného početí Panny Marie na Staré radnici*, in: Dějiny Brna II. Středověké město, ed. Libor Jan, Brno 2013, s. 717; F. HOFFMANN, *Litomyšl v husitském revolučním hnutí*, s. 95, pozn. 44. Roku 1427 Aleš instaloval nového opata velehradského kláštera. K tomu Milan BUBEN, *Encyklopedie českých a moravských sidebních biskupů*, Praha 2000, s. 46; Rudolf HURT, *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I. 1205–1650*, Olomouc 1934, s. 101; F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle I*, s. 302.

82) V naraci Alešovy suppliky pro Martina V. z 13. července 1428 čteme o biskupových nuzných poměrech: *Alsso, modernus episcopus Luthomislensis, ecclesia et bonis suis omnibus huiusmodi spoliatus et de ipso regno expulsus existat et in diocesi Pataviensi moram trahit de elemosina vivendo*. MVB VII/2, ed. Jaroslav ERŠIL, Praha 1998, s. 750, č. 1973. Druhá suplika z 27. ledna 1429, v níž Aleš žádá o benefícia v salcburské či pasovské diecézi, tamtéž, s. 765, č. 2025.

83) Víme pouze, že bylo Alešovi odloženo splácení servicií za biskupský úřad až do doby, kdy jej opět převezme do svých rukou (s čímž se u kurie v listopadu roku 1430 ještě počítalo). MVB VII/2, s. 821, č. 2213.

84) AČ III, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, s. 424–425, č. 11; s. 430, č. 12.

85) Tamtéž, s. 444–445, č. 19.

86) Tamtéž, s. 456, č. 28. Totéž bylo zopakováno v další nedatované stížnosti stavů na nedodržování kompaktát, tamtéž, s. 458, č. 29.

87) B. ZILYNSKÁ, *Basilejští legáti a biskupství litomyšlské*, s. 98.

88) V listině císaře Zikmunda jsou tito sufragáni jmenováni jako *mistr Martin z Újezdu a kněz Václav z Chocna*. AČ III, s. 445–446, č. 20.

utrakvistickým kněžím biskupské svěcení a dosazení do funkcí,⁸⁹ jenom dokresluje Zikmundovu politiku vynucených ústupků a nesplněných slibů. Panovník patrně věděl, že nekanonicky zvolení biskupové nedostanou u kurie ani u koncilu potřebné aproby, a snad se ani nesnažil tuto skutečnost nějak zvrátit. Pokud však roku 1436 existovala alespoň hypotetická možnost, že by se Martin Lupáč a Václav z Mýta mohli stát Rokycanovými sufragány, muselo se přemýšlet i o jejich začlenění do církevněsprávní hierarchie. Jejich místní působnost není v dochovaných textech specifikována. Mohli bychom uvažovat o hypotéze, že husitští „podbiskupové“ měli zaujmout postavení jakýchsi simultánních ordinářů ke katolickým biskupům olomouckému a litomyšlskému. Nic takového však nenastalo. Olomouckým biskupem zůstal nadále pouze Pavel z Miličina a biskupem litomyšlským Aleš z Břeží.

Aleš je v pramenech znovu zmíněn až 29. června 1438, kdy se účastnil korunovace Albrechta Habsburského.⁹⁰ Lze předpokládat, že brzy nato zemřel. O jeho kontaktu s biskupskou kapitulou nevíme nic. Zdá se, jako by Aleš vystupoval po roce 1421 zcela nezávisle na svém poradním sboru; stejně tak i kapitula nejvíe známky interakce se svým představeným. Verifikovat však tyto dojmy nelze.

Po Alešově smrti vzali kanovníci iniciativu do svých rukou a přistoupili ke kanonické volbě nového biskupa. Tento předpokládaný krok lze považovat za zlomový, neboť od zřízení biskupství v roce 1344 byli litomyšlští pontifikové dosazováni výhradně papežskou provizí. Volební právo kapituly nemělo právní oporu v dosavadní diecézní praxi.⁹¹ Kanovníci patrně dospěli k závěru, že jedině jejich zásah může alespoň částečně udržet institucionální kontinuitu biskupství. Nejprůhodnějším řešením se zdálo vybrat do funkce některého z řádových spolubratří – v létě roku 1441 se objevuje u basilejského koncilu premonstrát Matěj Kučka titulovaný jako *electus Luthomislensis, Pragensis provincie*.⁹² Matěj, toho času mostecký farář,⁹³

89) Tamtéž, s. 456, č. 28.

90) *Kronika Bartoška z Drahonice*, ed. Jaroslav GOLL in: FRB V, s. 589–628, zde s. 622. Podrobný popis korunovace předkládá Rudolf URBÁNEK, *České dějiny* III/1, Praha 1915 (= Věk poděbradský I), s. 338–343.

91) Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle* I, s. 172–173, sice tvrdí, že litomyšlská kapitula získala roku 1380 volební právo od papeže Urbana VI. (na základě čehož prý téhož roku zvolila do úřadu biskupa Jana III.), tento výklad ovšem poměrně spolehlivě vyvrátil Kamil KROFTA, *Kurie a církevní správa v době předhusitské*, Český časopis historický 12, 1906, s. 7–34, zde s. 17–18, pozn. 8.

92) *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti* III/3, edd. Ernst BIRK – Rudolf BEER, Vindobonae 1895, s. 952.

93) Mohli bychom předpokládat, že Matěj byl členem pražské měšťanské rodiny Kučků, jejichž dům zmiňuje starý letopisec v souvislosti s obsazením Nového Města pražského na jaře 1434. Umírnění husité v čele se zemským správcem Alešem Vřeštovským a za podpory staroměstských měšťanů 6. května *dobyli sú a vybojovali mocí Nové město pražské; a božím zjednáním málo lidu v tom zbito, 16 nebo 20 najviec, a jediný duom vypálen, Kučkuov*. Viz *Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527, čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkravy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých* vydané, ed. František PALACKÝ, Praha 1941 [recte: 1945] (= Dílo Františka Palackého II, ed. Jaroslav Charvát), s. 87–88. Rodová spřízněnost Matěje Kučky se stejnojmennou pražskou rodinou je pouze hypotetická, neboť soudobé prameny uvádějí, že pocházel z České Třebové (nedaleko od Litomyšle), viz vlastnickou poznámku na předešlém kodexu Národní knihovny ČR VII D 3: *Codex hic A. 1441 erat Mathiae dicti Kuczka de Trebovia Bohemicali, episcopi Luthomyšlensis, qui ordinationem suam eodem anno in concilio Basiliensi factam in operculo inferiori annotavit*. Eviduje Josef TRUHLÁŘ, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum, qui in C. R. Bibliotheca publica atque Universitatis Pragensis asservantur* I, Praha 1905,

byl v Basileji ještě téhož roku vysvěcen na biskupa s určením pro Litomyšl.⁹⁴ Jakožto prokoncilního preláta podporovaného vzdoropapežem Felixem V. ho však čekaly potíže.

Patrně již počátkem čtyřicátých let začala katolická strana v Čechách sympatizovat s papežem Evženem IV. a prokoncilní politické vlivy zde ztratily na své někdejší síle. Postoj české katolické reprezentace k Matějově biskupské hodnosti snad nejlépe vystihl pražský administrátor Šimon z Nymburka, který 6. března 1445 neváhal označit Kučku za muže „prohlašujícího se biskupem litomyšlským“.⁹⁵ Nálepka koncilního chráněnce již Matějovi zůstala a negativní roli sehrála i ve známé kauze z let 1444–1447, kdy si litomyšlský biskup, opřen o zástupný patronát římského krále Fridricha III., nárokoval českobudějovickou faru.⁹⁶ Za neoprávněné držení tohoto benefícia vyhlásil roku 1445 administrátor pražského arcibiskupství nad Matějem klatbu a krátce nato litomyšlského biskupa postihla i papežská exkomunikace.⁹⁷ V důsledku Kučkovi nezbylo než vypravit se do Říma, kde z něj byly všechny církevní tresty sejmuty, a následně mu byl dokonce přiznán nárok na spornou plebanií v Českých Budějovicích.⁹⁸

Podobně jako Aleš z Březí asi ani Matěj Kučka neudržel s litomyšlskou kapitulou čilé styky. Výše popsané materiální nedostatky komunity nelákaly k tomu, aby se po návratu z Basileje usídlil ve Svitavách. V letech 1445–1446 je doložen jeho pobyt v Českých Budějovicích.⁹⁹ Byl tedy *via facti* obyčejným farářem, čemuž odpovídá i jeho dobové označení *kněz biskup, farář budějický*.¹⁰⁰ Již 2. září 1449 ovšem

s. 489, č. 1269. Nevíme, ve které premonstrátské kanonii Matěj Kučka působil. Snad to byla kanonie v Louce u Znojma, jak nejjistě uvádějí Conrad EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series II. Ab anno 1431 usque ad annum 1503 perducta*, Münster 1914, s. 182; A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens IV*, s. 242. Od Frinda přebírá R. URBÁNEK, *České dějiny III/1*, s. 712, pozn. 1. Lokality Matějových beneficií však příliš nenavštěvují jeho příslušnosti k jihomoravské kanonii. V letech 1413–1415 držel oltářnické benefícium v Týnském chrámu na Starém Městě pražském, poté se stal plebánem v Hrobech na Tábořsku a později farářem v Mostu. M. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 219; R. URBÁNEK, *České dějiny III/1*, s. 700.

94) Matěj Kučka přijal v Basileji svěcení od Štěpána Ploverii, biskupa marseilleského, Matyáše, biskupa krotonského, a Jana, biskupa dunkelského. Blíže R. URBÁNEK, *České dějiny III/1*, s. 700, pozn. 2. Stručněji též M. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 219.

95) APH, AMK, sign. 873-XXIX/30: *dominum Mathiam, asserentem se episcopum Lithomislensem*. Zmiňuje R. URBÁNEK, *České dějiny III/1*, s. 700, pozn. 4. Podobně odmítavý postoj zaujal český katolický klérus i k Mikuláši Jindřichovu, koncilem jmenovanému uchazeči o pražský arcibiskupský stolec, a k jeho pomocníku Křišťanovi z Hradce Králové. Shrnuje Z. HLEDÍKOVÁ v úvodu k edici *Svěcení duchovenstva*, s. 7.

96) Vleký spor o českobudějovickou faru podrobně popisuje R. URBÁNEK, *České dějiny III/1*, s. 698–716.

97) Originál exkomunikační buly Evžena IV. z 24. července 1446 se nedochoval. O vyhlášení trestu se dozvídáme až z notářského instrumentu datovaného 26. listopadem 1446, v němž se nalézá insert papežské buly. APH, AMK, sign. 880-XXIX/8b; sign. 880-XXXII/3b.

98) R. URBÁNEK, *České dějiny III/1*, s. 715.

99) Tamtéž, s. 708, 714.

100) Kašpar Šlik píše 9. dubna 1447 Oldřichovi z Rožmberka, že *kněz biskup, farář budějický, také přijel z Říma. Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III. 1445–1448*, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1937, s. 205, č. 283 (starší vydání AČ II, ed. František PALACKÝ, Praha 1842, s. 418, č. 8). Podobně v listu z 28. prosince 1446, kde Oldřich z Rožmberka píše Budějovickým, že u něj *kněz biskup, farář váš*, žádal o zastání proti nepřátelsky naladěným měšťanům. *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III*, s. 168, č. 235 (starší vydání AČ XIV, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1895, s. 25, č. 1522).

římský král Fridrich III. prezentoval na budějovickou faru nového kandidáta, který měl obsadit toto místo „uprázdněné smrtí a odchodem ctihodného Matěje, biskupa litomyšlského“.¹⁰¹ Citovaný údaj konfirmační listiny dokazuje, že Kučka zemřel nejspíše v létě roku 1449, navzdory zavádějícím zprávám ze sedmdesátých let 15. století, které se zmiňují o Matějově „nedávné smrti“.¹⁰² Kučkovu brzkému skonu nasvědčuje i skutečnost, že ho nenalzáme mezi účastníky korunovace Ladislava Pohrobka roku 1453, zatímco litomyšlského administrátora Benedikta ano.¹⁰³

Po celá padesátá a šedesátá léta se litomyšlské biskupství nacházelo ve stavu *sede vacante*, což se odráží v titulatuře administrátorů.¹⁰⁴ Dva zápisy ve Vatikánských registrech z let 1457 a 1458 naznačují, že se v této době o titul litomyšlského biskupa ucházel papežský kaplan a správce českého hospicu v Římě Jindřich Rorau.¹⁰⁵ Snaha vlivného preláta, rezidujícího zřejmě u kurie, vylepšit si kariérní profil však zůstala nevyslyšena.

V druhé polovině šedesátých let 15. století stanul ve funkci administrátora již zmiňovaný kanovník Eliáš Čech a s ním přišla i další iniciativa obsadit biskupský stolec. Eliáš, sídlící trvale v Jindřichově Hradci, sehrával v této době aktivní politickou roli. Ve službách tzv. Zelenohorské jednoty podnikl několikrát cestu do Říma a roku 1467 byl katolickými stavy vyslán do Polska s nabídkou českého trůnu pro polského krále.¹⁰⁶ Eliášovu horlivost v prosazování zájmů Zelenohorské jednoty a jejího vůdce Zdeňka Konopištského ze Šternberka kritizuje ve svém *Dialogu* i umírněný katolický stoupenec strany poděbradské Jan z Rabštejna. O litomyšlském administrátorovi říká, že se „Eliáš, nikoliv však onen prorok karmelitán, ale známý odpadlík z řádu bílých premonstrátů, jemuž bylo na vaše [Zdeňkovy] prosby svěřeno pro jeho obzvláštní hloupost řízení celého řádu,“¹⁰⁷ dopouštěl mnohých přestupků

101) [...] als iecz die Pfarckirchen zum Budweis, mit Tod und Abgang weilent des erwirdigen Mathiasen, Bischofen zu Lewtenmyschl, ledig warden. Soudobý opis konfirmační listiny v SOA v Třeboni, Historica, inv. č. 1566, sign. 1176. Regest byl otištěn v edici *Geschichte des Hauses Habsburg VI. Von Herzog Friedrichs Wahl zum römischen König bis zu König Ladislaus Tod*, ed. Eduard M. LICHNOWSKY, Wien 1842, s. CXXXVI, č. 1467. A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens* IV, s. 242, se domníval, že Matěj zemřel u papežské kurie v Římě. Tento dohad vyvrací tvrzení dvou papežských bul z 16. listopadu 1474, v nichž je biskup Matěj vzpomínán: *per obitum bone memorie Mathie, episcopi Luthomislensis, extra Romanam curiam defuncti*. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2390, 2391 (přílohy č. 4, 5).

102) Ještě 10. února 1474 zaznamenávají litomyšlští kanovníci, že se sešli v loucké kanonii, aby zvolili nového biskupa na místo nedávno zesnulého pana Matěje: *volentes aliquem ex prelatibus ordinis nostri loco dive memorie domino Mathie noviter defuncti eligere*. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387 (příloha č. 1). Tuto spíše stereotypně formulovanou frázi poněkud přecenil F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle* II, s. 7, který neznaje pramenné doklady o Matějově smrti předpokládal jeho skon až v roce 1474. Stejně tak K. ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 199; C. EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi* II, s. 182; R. FIKEJZ – V. VELEŠÍK, *Kronika města Svitavy*, s. 32.

103) Výčet účastníků korunovace Ladislava Pohrobka, konané dne 28. října 1453, uvádí T. PEŠINA z ČECHORODU, *Phosphorus septicornis*, s. 237.

104) Tak např. v konfirmační listině ze dne 17. prosince 1463: *ad presentacionem venerabilis domini Iohannis de Ruina, prioris et administratoris episcopatus Luthomislensis sede vacante*. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2386.

105) RG VII/1, edd. Ludwig SCHMUGGE – Paolo OSTINELLI – Hans BRAUN, Tübingen 1989, č. 976, 2289.

106) P. R. POKORNÝ, *Knihovna Eliáše Čecha*, s. 132.

107) *Helias vester, non tamen ille Carmelites propheta, sed illustris alborum Premonstratensium monachorum apostata, cui ad vestras preces tocius ordinis istius summa ob eius singularem stoliditatem*

a svatokupectví při výkonu exkomunikace. Ačkoliv tyto zmínky z fiktivního literárního rozhovoru nelze pokládat za spolehlivé, Eliáš vskutku hájil politická stanoviska Zelenohorské jednoty dosti radikálně. Těšil se také značnému vlivu u římské kurie, kde roku 1467 dokonce získal titul papežského kaplana.¹⁰⁸ Nechme stranou nevyjasněnou otázku, zda v *Dialogu* vyjádřené Eliášovo „odpadlictví“ nepoukazuje k jeho dřívějšímu obratu od utrakvismu ke katolictví a neřadí litomyšlského administrátora po bok slavnějšího konvertity Hilaria Litoměřického.¹⁰⁹ Souměřitelná horlivost obou prelátů v otázce prosazování „pravé víry“, tolik typická pro konvertity, toho může být jen velmi nedostatečným důkazem.

Zřejmě začátkem sedmdesátých let se Eliáš stal převorem litomyšlské kapituly. V souladu se svou dosavadní politickou orientací svolal začátkem roku 1474 shromáždění celé kapituly na Korvínem ovládanou jižní Moravu. V premonstrátské kanonii v Louce u Znojma litomyšlští kanovníci zvolili 10. února dosavadního louckého opata a doktora práv Jana Bavora biskupem. Jednalo se zřejmě o velice promyšlené a dlouho připravované rozhodnutí, neboť jako svědek volby byl přizván i strahovský opat. O události velice podrobně informuje instrument vyhotovený veřejným notářem Janem Erasmovým ze Znojma. Volbu prováděli dva volitelé, v instrumentu lze nalézt i stylizovanou odpověď nově zvoleného biskupa ve formě přímé řeči.¹¹⁰

Jan Bavor byl připraven přijmout pastýřský úřad, ovšem pouze dostane-li od papeže povolení zastávat souběžně i svou dosavadní opatskou funkci. V podobném duchu se k volbě o měsíc později vyjádřili i členové loucké kanonie a dali si podmínku, že finanční náklady spojené s výkonem biskupského úřadu nesmí jejich představený hradit z klášterního majetku a důchodů.¹¹¹ Obavy z přílišné finanční zátěže byly oprávněné. Papež Sixtus IV. hned 16. listopadu Janovu volbu potvrdil a přikázal katedrálním kanovníkům i poddaným litomyšlského biskupa,

commissa fuit. Viz *Jana z Rabštejna Dialogus*, ed. Bohumil RYBA, Praha 1946, s. 42–44. Moderní český překlad, z něhož v hlavním textu cituji, byl otištěn v antologii *Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů*, ed. Dana MARTÍNKOVÁ, Praha 1975, s. 17–61, zde s. 31.

108) Titul *sedis apostolice accolitus* získal Eliáš Čech podle zápisů Vatikánských register dne 14. dubna 1467. RG IX/1, č. 1129.

109) Slovy P. R. POKORNÉHO, *Knihovna Eliáše Čecha*, s. 132, o Eliášově „původu a počátcích nevíme zhoľa nic. Poprvé je připomínán koncem dubna roku 1459 jako farář v Liticích.“

110) Podle premonstrátských zvyklostí byli převor a zbytek bratří pojímáni jako dvě právně samostatné instance, přičemž každá disponovala jedním hlasem. Přebor Eliáš Čech zvolil svým hlasem kapitulního kustoda Martina jako prvního volitele. Zbytek bratří pak druhým hlasem zvolil převora Eliáše jako druhého volitele. Oba volitelé se poté odebrali do kaple Všech svatých, kde byli na způsob volebního konkláve uzavřeni, dokud se neshodli na jméno nového biskupa. Po chvíli se vrátili zpět ke shromážděným bratřím do kapitulní síně a všichni společně se odebrali za místním opatem Janem, aby mu sdělili, že byl vybrán jako nový pontifik. Veřejný notář Jan Erasmův ze Znojma formuluje Janovu odpověď s notnou dávkou stylizace (tzv. *topos modestiae*). Po opatově vyjádření podmíněného souhlasu se kanovníci vydali za zpěvu *Te Deum laudamus* do hlavního chóru kostela sv. Václava, aby zde vykonali děkonní obřady. Srov. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387 (příloha č. 1). Listinu parafrázuje Petr KROUPA, *Premonstráti v Louce – dějiny kláštera*, in: Týž et al., *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonografie*, Znojmo 1997, s. 13–51, zde s. 26–27.

111) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2388 (příloha č. 2).

aby nově ustanovenému pontifikovi zachovali věrnost a poslušnost.¹¹² Ještě na konci téhož roku se Jan Bavor osobně vypravil do Říma, kde při asistované bohoslužbě v německém poutním kostele (špitální bazilika Santa Maria dell'Anima) přijal 11. prosince biskupské svěcení.¹¹³ Udělení pastýřského úřadu, svěcení, cesta do Říma, vyhotovení úřední dokumentace, to vše stálo mnoho peněz, biskup Jan si proto vyžádal část katedrálního pokladu v hodnotě sta dukátů a dal ji do zástavy. Ještě roku 1492 dali kanovníci sepsat notářský instrument o tom, že ona část pokladu nebyla doposud vykoupěna.¹¹⁴

Navzdory popsané transakci měl biskup v otázce nakládání s chrámovým pokladem dosti svázané ruce. Zřejmě od začátku šedesátých let 15. století byly všechny cennosti litomyšlského biskupství včetně knihovny a důležitých privilegií svěřeny do opatrovnictví premonstrátům z Hradiska u Olomouce.¹¹⁵ Jan Bavor se proto

112) Papežská kancelář vyhotovila tři buly s datem 16. listopadu 1474. První z nich adresoval papež Sixtus IV. přímo Janu Bavorovi a vyjádřil v ní souhlas s volbou. V druhé přikázal litomyšlským kanovníkům poslouchat ve všem jejich nového ordináře. Třetí bula je adresována vazalům litomyšlského biskupa, aby zachovávali věrnost a povinné služby svému pánovi. To ovšem odporovalo situaci, veškeré majetky a léna litomyšlského biskupství se v této době nacházely v držení Kostků z Postupic. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2389, 2390, 2391 (přílohy č. 3, 4, 5).

113) Jana Bavora vysvětil titulární mytilenský biskup Benedikt. Osvědčení o tom vydal papežský komoří, kardinál Latinus Orsini. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2392 (příloha č. 6). K Benediktovi, titulárnímu biskupovi mytilenskému, srov. úvod Z. HLEDÍKOVÉ k edici *Svěcení duchovenstva*, s. 28. Ke komořímu Latinovi Orsinimu srov. tamtéž, s. 27.

114) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2395 (příloha č. 10).

115) Nevíme, kdy byl katedrální majetek svěřen do rukou hradištských premonstrátů. Narace listiny z 10. listopadu 1475 pouze zmiňuje, že k předání došlo v době sedisvakance na litomyšlském stolci a že byly klenoty svěřeny do rukou hradištského opata Mikuláše: *cum olym per venerabiles et religiosos canonicos et fratres predecessores nostros episcopali sede vacante certa privilegia, libri, ornamenta et clenodia ecclesie nostre Luthomisslensis in custodiam et ad fideles manus ad reverendum in Christo patrem dominum Nicolaum, pro tunc abbatem monasterii Gradicenis*. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2393 (příloha č. 7). Na základě těchto informací by připadaly v úvahu dvě situace, kdy mohlo dojít k uschování pokladu. Buď za opata Mikuláše I. Kobíka (1433–1446), jehož doba ve funkci se částečně kryla s krátkou sedisvakancí na litomyšlském stolci v letech 1438–1441 po smrti Aleše z Březí, nebo za opata Mikuláše II. Růsa (1446–1461), s jehož výkonem funkce se časově kryje první část sedisvakance po smrti Matěje Kučky († 1449). Uvážíme-li skutečnost, že se od roku 1432 až do sklonku padesátých let hradištský klášter nacházel v troskách a komunita bratří musela žít nejprve v minoritském konventu v Olomouci a poté v městském domě, zužují se možnosti v podstatě pouze na samý konec opatského působení Mikuláše II., kdy probíhala přestavba pobořených budov v Hradisku, dokončená roku 1461 (*Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, ed. Dušan FOLTÝN, Praha 2005, s. 514). Nezdá se příliš pravděpodobné, že by litomyšlská kanovníci svěřili své cennosti do úschovy sbratřené komunitě, která v té době sídlila v nucném vyhnanství. Naopak v momentě opravy svého opevněného sídla se hradištská premonstráti začali jevit jako vhodná instituce k ochraně cizího majetku. S největší pravděpodobností se tedy litomyšlský katedrální poklad dostal do úschovy hradištským řeholníkům až někdy v letech 1460–1461, těsně před dokončením rekonstrukce. Avšak v důsledku toho, že nově opravený klášter v Hradisku posloužil králi Jiřímu z Poděbrad jako opěrný bod za války s Matyášem Korvínem, došlo záhy (již roku 1469) k jeho opětovnému poboření. Bratři poté museli znovu využívat pohostinnosti jiných klášterů a okolních šlechticů. V první půli sedmdesátých let byl litomyšlský katedrální poklad uschován v jakémsi Hrádku nedaleko Olomouce, jak o tom informuje koroborace listiny z 10. února 1474: [sigillum] *cum aliis ecclesie Luthomisslensis clenodiis in castro, quodam nomine Hradeck in finibus circa Olomucium situatum*. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387 (příloha č. 1). V roce 1475 se hradištská premonstráti i s veškerým movitým majetkem uchýlili pod ochranu Jana ze Šelmberka na hrad Bouzov, odkud pak dal nový litomyšlský biskup Jan Bavor odvézt veškerý uschovaný majetek

krátce po svém zvolení zasadil, aby veškerý majetek přešel zpět do rukou litomyšlských kanovníků.¹¹⁶ Patrně v této době se také v důsledku spojení biskupské a opatské hodnosti v rukou jednoho člověka dostaly některé rukopisy z bývalé litomyšlské knihovny do sbírek premonstrátské kanonie v Louce u Znojma, jak o tom svědčí kupříkladu osud slavného iluminovaného pontifikálu sepsaného roku 1376 na zakázku litomyšlského biskupa Alberta ze Šternberka.¹¹⁷ Liturgické nádobí a privilegia však zůstaly až do poloviny 16. století ve Svitavách v opatrování kapituly.¹¹⁸

Stejně jako biskupu Matějovi, ani Janovi nebylo dopřáno dlouhého setrvání na biskupském stolci. Datum Bavorova skonu neznáme, ovšem již začátkem roku 1479 se převor Eliáš Čech opět tituluje jako administrátor litomyšlské diecéze.¹¹⁹ K další kanonické volbě biskupa již nikdy nedošlo. Snad právě v této době byla prostřednictvím olomouckého biskupa Tasa z Boskovic uschována litomyšlská pontifikální infule u lanškrounských augustiniánů, sídlících tehdy v městském domě v Olomouci. Až roku 1491 si zástupci litomyšlské kapituly vyžádali mitru zpět¹²⁰ a převezli ji do Jindřichova Hradce k převoru Eliášovi. Stárnoucí prelát a papežský kaplan se na sklonku své církevní kariéry dočkal výsady, že mohl pontifikálii užívat, o čemž informuje listina z 18. října roku 1491.¹²¹ V této době však již Eliáš slovy pramenů nebyl „pánem svého života“¹²² a „očekával den a hodinu své smrti“.¹²³ Ostatní kanovníci, sídlící povětšinou na Svitavsku, měli obavu, aby s posledním výdechem

(viz následující poznámku). K přesunům a úschovám majetků českých klášterů viz stručně F. ŠMAHEL, *Pražská církevní provincie*, s. 112.

116) Navrácení katedrálního majetku bylo stvrzeno listinou z 10. listopadu 1475. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2393 (příloha č. 7).

117) Tento iluminovaný rukopis (*Liber pontificalis Alberti de Sternberg, episcopi Luthomyslensis*) byl v majetku loucké kanonie až do jejího zrušení v roce 1784, jak o tom svědčí vlastnická poznámka na přední straně novověké vazby rukopisu: PONTIFICALE ABBATIS : LUCENS. Památník národního písemnictví, Praha, sign. DG I 19.

118) O tom svědčí listina z 18. května 1554, v níž si poslední členové litomyšlské kapituly, David a Jakub, stěžují opatovi z Hradiska u Olomouce, že jim svitavští měšťané vzali všechna privilegia i klenoty, a zmocňují řečeného opata, aby cennosti vymohl nazpět. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2400 (příloha č. 11).

119) Jako *administrator Luthomyslensis* je Eliáš Čech opět titulován v listu administrátora pražské diecéze a děkana svatovítské kapituly Jana z Krumlova z 11. ledna 1479. Jde o opis listu, v němž Jan coby doktor dekretů odpovídá Eliášovi ohledně matřimoniálních záležitostí farníků. Několik listů na toto téma (od pražských administrátorů Jana z Krumlova a Václava z Planě), které si Eliáš vyžádal, je opsáno na posledním foliu Eliášova vlastního iluminovaného výtisku Graciánova dekretu, uloženého dnes v Knihovně Národního muzea, Praha, sign. 65 A 2, poslední fol. (foliace chybí). Bavorův nástupce ve funkci louckého opata je poprvé připomínán k roku 1484. P. KROUPA, *Premonstráti v Louce*, s. 27.

120) MZA, fond E 3 – Augustiniáni Olomouc, inv. č. 158, sign. T 2 (příloha č. 8).

121) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2394 (příloha č. 9): *Ita ut ipse reverendus pater, dominus Helias, dicta mitra, que cum sibi vita comes fuerit, prout ea ipsa per nos auctoritate apostolica sibi tradita insignitus existit uti possit*. Podle svědectví Bohuslava Balbína býval na oltáři městského chrámu v Jindřichově Hradci votivní výjev, na němž Eliáš Čech oděn v pontifikáliích klečel coby donátor před Pannou Marií. Tento obraz byl demontován v rámci rekonstrukce kostela v roce 1691. Zmiňuje P. R. POKORNÝ, *Knihovna Eliáše Čecha*, s. 132.

122) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2394 (příloha č. 9): *cum sibi vita comes fuerit*.

123) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2395 (příloha č. 10): *dictus dominus Helias et dominus Martinus diem et horam sue mortis expectant*.

jejich představeného nedošlo ke ztrátě infule a některých dalších klenotů, jež byly uloženy na jindřichohradecké faře. Opřeni o autoritu Benedikta z Valdštejna, probošta olomouckého a biskupa kaminského, zmocnili pana Jindřicha z Hradce, aby od svého chráněnce cennosti převzal a svěřil je prozatím do péče třeboňských augustiniánů. Třeboňský opat Marek byl požádán, aby vše vrátil litomyšlským kanovníkům.¹²⁴

Zaměříme-li se na pontifikální úkony všech tří v exilu působících biskupů, shledáme pouze několik málo důkazů o jejich svátostných aktivitách. Aleš z Břeží vysvětil roku 1424 kapli Početí Panny Marie na Staré radnici v Brně.¹²⁵ Matěj Kučka podle Františka Jelínka vysvětil 8. dubna 1443 jakýsi blíže neurčený oltář. Jelínek ale nespécifikuje, odkud informaci převzal.¹²⁶ O světicích úkonech Jana Bavora zmínky nejsou. Absence aktivit tohoto druhu je dána faktickým rozvratem diecézní správy. Vzhledem ke složité situaci vzniklé dlouhou sedisvakancí na pražském metropolitním stolci je však zarážející, že litomyšlští pontifikové nesvětili duchovenstvo – nebo o tom alespoň nevíme.¹²⁷ Využití biskupů, kteří neměli žádné správní povinnosti, ke světicím úkonům by se za dané situace nabízelo. Zdeňka Hledíková v této souvislosti poukázala na skutečnost, že litomyšlští pontifikové sehrávali podobně pasivní roli jako pontifikové olomoučtí.¹²⁸

Závěr

Stojí za zmínku, že stejně jako první litomyšlský biskup Jan I.,¹²⁹ tak i poslední středověký držitel tohoto titulu Jan V. Bavor zastával původně úřad premonstrátského opata v Louce u Znojma. V důsledku rozvratu správních a majetkových sktruktur diecéze po husitských válkách byly obě ústřední instituce litomyšlského biskupství (biskup i kapitula) nuceny vrátit se ke kořenům svého fungování. Biskupství, které kdysi vzniklo transformací premonstrátské kanonie a po celou dobu si uchovalo alespoň částečně řeholní charakter, nalézalo v mezních situacích oporu u ostatních českých a moravských klášterů téhož řádu. V druhé polovině 15. století byla opětovně upevněna vazba litomyšlských premonstrátů ke kanonii v Louce u Znojma, což vyvrcholilo zvolením louckého opata za litomyšlského biskupa. Zřejmá je též interakce litomyšlských kapitulárů s tepelským klášterem, odkud do biskupské kapituly přestoupil Eliáš Čech, nejvýraznější osobnost zastávající administrátorský

124) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2394 (příloha č. 9).

125) Viz pozn. 81.

126) F. JELÍNEK, *Historie města Litomyšle II*, s. 7.

127) Výčet světitelů (katolického i utrakvistického duchovenstva) na českém území v polipanské době podává Z. HLEDÍKOVÁ v úvodu k edici *Svěcení duchovenstva*, s. 8–9, dále s. 60–64. K tomu též Eva DOLEŽALOVÁ, *Ways of clerics to ordination in the post-Hussite Bohemia – an outline*, in: Roma – Praga, Praha – Řím, edd. Kateřina Bobková-Valentová – Eva Doležalová – Eva Chodějovská – Zdeněk Hojda – Michal Svatoš, Praha 2009 (= *Bollettino dell' Istituto Storico Ceco di Roma, Supplemento 2008*), s. 145–158.

128) „Je vskutku pozoruhodné, že se nikde nedochoval jediný doklad, že by o svěcení byl požádán biskup olomoucký, případně litomyšlský.“ *Svěcení duchovenstva*, s. 63.

129) K prvnímu litomyšlskému biskupovi blíže Bohumil V. KONEČNÝ, *Kdo byl prvním biskupem Litomyšlským?*, *Český časopis historický* 1, 1895, s. 327–329. Obecněji pak Z. NEJEDLÝ, *Dějiny města Litomyšle I*, s. 98.

úřad. Předpokládat lze i kontakt se zábrdovickými probošty a s klášterem premonstrátek v Nové Říši.¹³⁰ V neposlední řadě spoléhali vyhnaní litomyšlští kanovníci na pomoc hradištských spolubratří. Právě v Hradisku u Olomouce našli kanovníci v polovině 16. století své poslední útočiště.

Po smrti posledního převora a administrátora biskupství Wolfganga vzali svitavští měšťané (snad vlivem rozmáhajícího se luteránství)¹³¹ zbylým kanovníkům klenoty a privilegia. Zjištěná atmosféra ve městě přiměla poslední dva členy litomyšlské kapituly, Davida a Jakuba, aby se uchýlili k hradištskému opatu Benešovi, na něhož delegovali pravomoc vymáhat v případě své smrti od svitavských měšťanů zcizený majek. Listina popisující tuto událost byla vydána 18. května 1554. David a Jakub zde oslovují hradištského opata jako svoji *hlavu a vrchnost*.¹³² Tato ponížena formulace předznamenala skutečnost, že se záhy stali členy hradištské kanonie a nikdy se už do Svitav nevrátili. Opat Beneš využil pravomoci, kterou na něj litomyšlští kapitulárové přenesli, a vymohl od města Svitavy všechn ukradený majetek. Touto cestou se biskupský archiv dostal do Hradiska, kde byl uchováván až do zrušení kláštera za josefinských reforem roku 1784.¹³³ Odchodem řádových bratří Davida a Jakuba ze Svitav nadobro skončila formální existence litomyšlského biskupství, neboť poslední nositelé právní kontinuity splynuli s hradištskou premonstrátskou komunitou.

Způsob, jakým litomyšlská kapitula a biskupové po roce 1421 fungovali, byl dosti neutěšený a v mnoha ohledech nesouměřitelný s institucemi diecézí pražské a olomoucké. Připomínal spíše každodenní realitu vyhnaných klášterních komunit. Specifikum litomyšlských kanovníků spočívalo v tom, že ačkoliv sami byli de facto řeholní institucí, formálně si drželi statut katedrálního kléru. Snahy o obsazení biskupského stolce nebo alespoň odkaz k tomuto stolci v podobě administrátorského titulu představovaly historickoprávní legitimizaci. Zdá se, že volbou nových pontifiků nechťeli členové kapituly dosáhnout obnovení biskupského vlivu na území bývalé diecéze, což by ostatně už ve čtyřicátých letech 15. století vyznívalo dosti naivně. Ani Matěj Kučka, ani Jan Bavor nejevili zájem o situaci na utrakvizovaném území litomyšlské diecéze. Kučka se staral především o svou českobudějovickou faru, Bavorův zájem se soustředil na řízení loucké kanonie. Cílem litomyšlských kanovníků, odtržených více či méně od místa jejich původního působení, nebylo obnovení církevní správy, nýbrž udržení institucionální kontinuity.

Na rozdíl od pražských administrátorů chybělo těm litomyšlským pojítka s minulostí v podobě konzistoriálního aparátu. Snaha udržovat biskupský stolec (alespoň přechodně) obsazený proto představovala jediný způsob, jak si zachovat adekvátní hierarchický status. Jinak řečeno bylo třeba podpořit vzpomínku

130) Tomu nasvědčuje skutečnost, že v roce 1492 je doložen jeden z litomyšlských kanovníků jménem Arnošt coby farář ve Staré Říši, kde patronátní právo uplatňovaly novoříšské premonstrátky prostřednictvím zábrdovického probošta. Viz pozn. 55.

131) M. SKŘIVÁNEK, *Snahy o nezávislost*, s. 21, 27.

132) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2400 (příloha č. 11).

133) Jindřich ŠEBÁNEK, *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských I. Inventář pergamenů z let 1078–1471*, Brno 1938, s. XI–XII.

na neexistující církevněsprávní útvar podmíněnou existencí jeho ordináře. Události následujících let tuto teorii nepřímo potvrzují. Když kanovníci po smrti Jana Bavora přestali obsazovat pastýřský úřad, přetrhli nejvýraznější pojítko se svou předhusitskou minulostí. Právní status biskupské kapituly začal pomalu zanikat. Identita kanovníků, odvozovaná od dávno již zbořené litomyšlské katedrály, se během dalších sedmdesáti let vytratila a poslední členové malé, špatně zajištěné a decentralizované kanonie se dobrovolně poddali hierarchickým strukturám jiné instituce.¹³⁴

134) Za podnětné připomínky děkuji oběma anonymním recenzentům, dále doc. Mgr. Lucii Doležalové, Ph.D., PhDr. Blance Zilynské, Ph.D., PhDr. Lence Blechové, Ph.D., a prof. PhDr. Petru Čornejovi, DrSc.

Ediční příloha

1) 10. února 1474, Louka u Znojma

Převor Eliáš a další členové litomyšlské kapituly informují papeže Sixta IV. o tom, že svobodnou volbou ustanovili Jana Bavora, dosavadního opata premonstrátské kanonie v Louce u Znojma, novým biskupem litomyšlským, a žádají papeže, aby tuto jejich volbu potvrdil. Zvolený biskup Jan žádá, aby mohl souběžně s biskupským úřadem nadále zastávat i svou dosavadní opatskou funkci. Listina je notářsky ověřena.

Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Sixto, digna Dei providencia sacrosancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici, patri et domino metuendissimo, frater Helias Ssich, acolitus summi pontificis, prior, Martinus custos, Iohannes Torwartl cantor, Iohannes Flickspier scolasticus totumque capitulum canonicorum regularium katedralis ecclesie Luthomislensis Premonstratensis ordinis, devoti apostolice sedis filii, humilem subieccionem tam veneracionem condigna et osculis pedum beatorum. Clementissime pater et domine generosisime, cum prochdolor hiis tribulacionum temporibus in regno Bohemie et marchionatu Moravie grandissima afflictio pestiferorum, hereticorum, hussitarum et vicleffistarum ecclesias Dei crudelissime vastancium, inter cetera scelerata et nephanda maleficia eciam ecclesiam nostram Luthomislensem occupaverit, atque hodie Albertus Kostka cum suis complicitibus detinet occupatam bonis ipsius ecclesie, villis, prediis et hereditatibus omnibus inter inimicos et tirannos ecclesie catholice hinc inde dissipatis, nos tamen infrascripti, qui adhuc per Dei gratiam de capitulo eiusdem ecclesie residui sumus, quamvis sparsim per Bohemiam et Moraviam in exilium sumus ire coacti, volentes aliquem ex prelati ordinis nostri loco dive memorie domino Mathie noviter defuncti eligere in nostrum et ecclesie nostre episcopum et prelaturam, per quem successu temporum, quod de altissimo evenire speramus, ecclesiam nostram elevaret. In monasterium Lucense prope Znoymam dicti Premonstratensis ordinis Olomucensis dyocesis insimul pro eleccione episcopi ecclesie nostre Luthomislensis celebranda convenimus, videlicet Helias prior, Martinus custos, Iohannes Torwartl cantor, Iohannes Flickspier scolasticus, Iohannes plebanus in Ugezd, Nicolaus rector in Radmierz, canonici dicte ecclesie Luthomislensis et ordinis prenotati capitulariter congregati et capitulum facientes, Spiritus sancti gracia primitus invocata, in loco capitulari penes ambitum prefati monasterii Lucensis in nomine Domini per viam compromissi ad eleccionem processimus secundum consuetudinem ecclesie nostre ac ordinis nostri instituta, volentes talem eligere et constituere in nostrum et ecclesie nostre episcopum, qui posset auxiliante Deo prodesse tam in spiritualibus quam temporalibus et tam loco quam personis. Igitur honorabilis frater dominus Helias, plebanus in Nova Domo, tunc prior ecclesie nostre, iuxta officium prioratus primam vocem in eleccione obtinens, unum ex nobis, videlicet fratrem Martinum custodem, nomine suo electorem nominavit. Nos vero et singuli de capitulo predicto alteram vocem in eleccionem

obtinentes predictum fratrem Heliam, priorem nostrum, concorditer et unanimiter nomine nostro similiter nominavimus et elegimus electorem, dantes et concedentes coram notario et testibus infrascriptis dictis duobus fratribus electoribus et in eos plene unanimiter et conformiter compromittentes plenam, liberam et omnimodam potestatem, ut, quemcumque ipsi scirent inter prelatos ordinis magis idoneum, quemcumque vellent, in nostrum et ecclesie nostre Luthomislensis eligerent episcopum et prelatum. Quiquidem duo fratres, Helias et Martinus electores prefati, utpote in quos est vere et legitime compromissum prestitum prius per eos ad sancta Dei ewangelia solito corporali iuramento, quod talem eligerent in episcopum, qui ecclesie et canonicis ipsis magis utilis videretur; mox de loco capitulari exeuntes ad capellam Omnium sanctorum ibidem annexam tamquam conclavum se receperunt et habita per aliquantulum temporis intervallum matura inter se deliberacionem de eadem capella ad locum capituli redierunt, ac uno nutu et voluntate, virtute et auctoritate compromissi ipsis tradita et concessa nomine omnium nostrum et nominibus ipsorum propriis solum Deum pre oculis habentes, ut dicebant iuxta iuramentum, per eos prestitum, non attendentes consanguinitatem, odium, timorem vel favorem per organum fratris Helie, prioris supradicti, venerabilem in Christo patrem, dominum Iohannem Bawor, dicti monasterii Lucensis abbatem, decretorum doctorem, vita, moribus, sciencia, honestate et hospitalitate ceterisque virtutibus faventem, virtutum auctore sufficienter preditum, unanimiter et concorditer in episcopum nostrum et ecclesie nostre elegerunt, postularunt, nominarunt et publicarunt nobis omnibus et singulis consentientibus et dictam eleccionem tamquam veram, iustam et canonicis emologantibus ratificamus et approbamus. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti Amen. Demum accersito prefato venerabili patre domino Iohanne, abbate Lucensi, intimaverimus eleccionem nostram in personam ipsius esse celebratam, humiliter petentes, ut eandem tamquam canonicis et legitime celebratam, ratam et gratam habeat et suscipiat ac onus huiusmodi propter honorem Dei et ecclesie nostre Luthomislensis, restauracionem subire non dedignaretur, ad quod deliberacione prehabita in hec verba respondit dominus: „Carissimi patres et domini, in hanc eleccionem vestram nec consencio nec dissencio, sed in hoc me voluntati Sanctissimi domini Pape subicio. Tali tamen sub condicione, quod si sua Sanctitas consentire voluerit, ut istam abbaciam Lucensem et unicam matrem meam, que me enutrivit et exaltavit ac multiplici honore decoravit, incommendam teneam et illum episcopatum necnon sacrum locum vestrum relevem sine dampno et preiudicio ecclesie mee abbacialis, habetur in vestram eleccionem consencio, alias non. De quo coram te, notario publico, et vobis venerabilibus et honorabilibus testibus hic astantibus protestor, ob quod etiam manualementem obedienciam nisi audita prius voluntate sedis apostolice ad presens recipere nolo.“ Hiis itaque peractis prefatum venerabilem patrem dominum Iohannem, abbatem Lucensem, elevavimus et de loco capitulari exeuntes et ymnium dive laudis videlicet *Te deum laudamus* concinentes in ecclesiam et ad chorum eiusdem in loco eminentiori cum gaudio et leticia locavimus altissimo Deo gratiam referentes. Quo circa, beatissime pater, rogamus humiliter et devote Dei omnipotentis ob amorem, quatenus dictam nostram eleccionem debite et canonicis, ut

premittitur, celebratam dignetur vestra Sanctitas approbare et munus confirmacionis de benignitate sedis apostolice dicto venerabili patri domino Iohanni, ecclesie nostre electo, gratiosius elargiri et, ut abbaciam suam cum episcopatu teneat et regat misericorditer, dispensare horum omnium. In robur et testimonium rogavimus venerabilem patrem dominum Iohannem, abbatem monasterii Strahoviensis prope Pragam, qui ad preces nostras presentes litteras seu presens eleccionis decretum sive publicum instrumentum et ego supradictus Helias Ssich sigillis nostris appensio sigillavimus, ob carentiam tunc sigilli nostri capituli, quod cum aliis ecclesie Luthomislensis clenodiis in castro, quodam nomine Hradeck in finibus circa Olomucium situatum, ad fideles manus posuimus, et propter nimiam hereticorum severitatem tunc crebrescentem modo habere nequivimus, petivimus, quoque notarius publicus infrascriptus, qui eleccioni nostre et omnibus suprascriptis personaliter interfuit, ut presenti eleccionis decreto se subscriberet. In fidem et testimonium premissorum acta sunt hec anno nativitatis Ihesu Christi Domini nostri millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, indiccione VII, die Iovis decima mensis Februarii, hora quasi nonarum, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Sixti, divina providencia pape quarti anno tertio, in monasterio Lucensi canonicorum regularium ordinis Premonstratensis Olomucensis diocesis in loco capitulari monasterii eiusdem in mei notarii subscripti presencia personali, presentibus eciam venerabili in Christo patre domino Iohanne, abbate Strahoviensi alias montis Syon prope Pragam, egregio domino Andrea de Jempnicz, utriusque iuris doctore, Olomucensis et Brunnensis ecclesiarum canonico, et famosis armigeris Iohanne seniore etiam Iohanne iuniore de Lechowicz, Victorino dicto Bawor et discretis Iacobo, pro tunc iudicis curie dicti monasterii Lucensis, ac Venceslao, cubiculario ipsius domini abbatis Lucensis, Pragensis et Olomucensis dyocesis testibus ad premissa vocatis et rogatis, et aliis multis testibus circa premissa existentibus fide dignis.

Et ego Iohannes olim Erasmi de Znojma, clericus Olomucensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, premissis capituli congregacioni, compromissi faccioni, iuramenti recepcioni, eleccioni, publicacioni ipsiusque electi protestacioni ac sigilli petitioni omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic, ut premittitur, agerentur et fierent una cum prenominatis testibus presens interfui et ea omnia et singula sic fieri vidi et audivi. Idcirco presens eleccionis decretum sive publicum instrumentum de alterius manu ingrossatum exinde confeci, hic me manu propria subscribens in hanc publicam formam redegei signo et nomine meis solitis et consuetis consignando rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2387. – Notářské znamení notáře Jana Erasmoiva ze Znojma. – Dvě pečeti červené barvy v miskách z přírodního vosku zavěšené na pergamenových prouzcích: 1) strahovského opata Jana, špičatě oválná, povrchově poškozovaná; 2) Eliáše Čecha [Ssich], převora litomyšlské kapituly, okrouhlá. – Na dorsu listiny dva novověké registry.

2) 21. března 1474, Louka u Znojma

Veřejný notář zlistiňuje, že převor a další členové premonstrátské kanonie v Louce u Znojma vyslovili souhlas s volbou svého opata Jana Bavora biskupem litomyšlským, vyžádali si však od svého představeného příslib, aby z jeho nové funkce neplynula klášteru žádná zátěž ani materiální závazky.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, indicione septima, die vero lune vigesima prima mensis Marcii, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Sixti, divina clemencia pape quarti anno tercio, in monasterio Lucensi canonicorum regularium Premonstratensis ordinis Olomucensis diocesis et in refectorio eiusdem in meique notarii publici ac testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia constitutus personaliter reverendus in Christo pater dominus Iohannes Bawor, abbas dicti monasterii Lucensis, venerabilibus et religiosis viris Iohanni priori, Leonardo suppriori ceterisque fratribus omnibus et singulis de conventu eiusdem Lucensis monasterii insimul congregatis exposuit, qualiter pridem die Iovis decima mensis Februarii ad episcopatum ecclesie Luthomislensis per capitulum eiusdem sit rite et canonice electus, petens, ut huic eleccioni favorabiliter annuerent et ipsorum consensum ad illum episcopatum per eum adipiscendum preberent. Mox hii, idem prior et totus conventus fratrum prefatorum, matura et sana deliberacione capitulariter prehabita per organum fratris Wolfgangi, plebani in Prossmaritz, hiis verbis vel eis similibus responderunt: „Reverende pater, ad hanc vestram eleccionem pridem celebratam tali pacto consentimus, quod conventus seu monasterium nostrum occasione illius episcopatus non gravetur nec debitis involvatur.“ Quiquidem reverendus dominus abbas pretactus in presencia testium et mei notarii infrascriptorum memoratis fratribus sub fidei puritate et anime sue periculo spondit et promisit ipsum monasterium et conventum nullis propter hoc onerare debitis et nec in maximo nec in minimo inbrigare, de et super quibus omnibus et singulis supratactis tam ipse reverendus pater dominus abbas quam ipsi fratres conventuales prefati hinc inde petiverunt sibi a me notario publico subscripto fieri et confici unum vel plura publicum vel publica instrumentum vel instrumenta et tot, quot fuerint necessaria seu quolibet oportuna. Acta sunt hec anno, indicione, die, mense, hora, pontificatus et loco premissis, presentibus ibidem venerabili et egregio, utriusque iuris doctore, domino Andrea de Iempnitz, ecclesie collegiate in Cremsier preposito, Olomucensis et Brunensis ecclesiarum canonico et honorabili domino Thoma Sturm de Wolframitz, presbiteris, ac nobiles et famosis armigeris Iohanne seniore de Lechowitz, Wenczeslao dicto Stern, purgkravio castri Znoymensis, Victorino Bawor, Wentzeslao de Cupczitz et Iacobo Appitzellar, pro tunc iudice curie monasterii Lucensis, testibus Olomucensis et Pragensis diocesis ad premisa vocatis pariter et rogatis fide dignis.

Et ego Iohannes olim Erasmi de Znoyma, clericus Olomucensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia predictis expositioni consensus, petitioni, responsioni, promissioni omnibusque aliis et singulis, dum sic, ut premittitur,

fierent et agerentur una cum prenotatis testibus presens interfui et ea sic fieri vidi et audivi. Idcirco hoc presens publicum instrumentum manu propria scriptum exinde confeci et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis consuetis consignavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus pariter et requisitus.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK - ŘP Litomyšl, inv. č. 2388. - Notářské znamení notáře Jana Erasmova ze Znojma. - Na dorsu listiny novověký regest.

3) 16. listopadu 1474, Řím

Papež Sixtus IV. jmenuje Jana, dosavadního opata premonstrátské kanonie v Louce u Znojma, biskupem litomyšlským a povoluje mu, aby souběžně s biskupským úřadem nadále zastával i svou dosavadní opatskou funkci a pobíral důchody z ní plynoucí.

Sixtus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Iohanni, electo Luthomislensi, salutem et apostolicam benedictionem. Personam tuam nobis et apostolice sedi devotam tuis exigentibus meritis paterna benivolentia prosequentes ea tibi favorabiliter concedimus, que tuis commoditatibus fore conspicimus oportuna. Cum itaque nos hodie ecclesie Luthomislensi tunc pastore carenti de persona tua duxerimus providendum preficiendo te eidem ecclesie in episcopum et pastorem, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Nos tibi, qui, ut accepimus, tempore provisionis et perfectionis earumdem monasterio sancti Venceslai^a Premonstratensis ordinis Olomucensis diocesis preeras, ut te iuxta pontificalis dignitatis exigentiam decentius sustentare valeas de alicuius subventionis auxilio providere specialemque gratiam facere volentes, motu proprio non ad tuam vel alterius pro te nobis super hoc oblate petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate tecum, ut etiam postquam munus consecrationis tibi impensum fuerit, tuque vigore perfectionis et provisionis predictarum regiminis et administrationis ac bonorum dicte ecclesie vel maioris partis eorum possessionem adeptus fueris, monasterium predictum, quamdiu dicte ecclesie prefueris, incommendam retinere libere et licite valeas, ita quod liceat tibi debitis et consuetis ipsius monasterii ac dilectorum filiorum conventus eiusdem supportatis oneribus de residuis illius fructibus, redditibus et proventibus disponere et ordinare sicuti dicti monasterii abbates, qui pro tempore fuerunt, de illis disponere et ordinare potuerunt seu etiam debuerunt. Alienatione tamen quorumcunque bonorum immobilium et pretiosorum mobilium eiusdem monasterii tibi penitus interdicta constitutionibus et ordinationibus apostolicis necnon ecclesie Luthomislensis et monasterii ac ordinis predictorum iuramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus ceterisque contrariis nequaquam obstantibus auctoritate apostolica tenore presentium de spetialis dono gratie dispensamus proviso, quod propter commendam huiusmodi divinus cultus et solitus monachorum et ministrorum numerus in dicto monasterio non

minuatur, sed eius et conventus predictorum debite supportentur onera antedicta. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre dispensationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli, apostolorum eius, se noverit incursurum. Datum Rome apud sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, sextodecimo Kalendis Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2389. – Papežská olověná bula zavěšená kdysi na hedvábných nitích nebo na konopném provázku dnes chybí. – Na plíci vpravo toutéž rukou: † Io<hannes> de Noxeto .. – Na dorsu listiny registraturní poznámka; dále dva novověké registry.

a) Venceslai] Vincislai M.

4) 16. listopadu 1474, Řím

Papež Sixtus IV. přikazuje členům litomyšlské kapituly, aby zachovávali poslušnost a úctu nově ustanovenému biskupu Janovi, jenž nastoupil na uprázdněný stolec po svém předchůdci, biskupu Matějovi.

Sixtus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, capitulo ecclesie Luthomislensis salutem et apostolicam benedictionem. Hodie ecclesie vestre per obitum bone memorie Mathie, episcopi Luthomislensis, extra Romanam curiam defuncti, vacanti de persona dilecti filii Iohannis, electi Luthomislensis, nobis et eisdem fratribus ob suorum exigentiam meritorum accepta de eorumdem fratrum consilio duximus auctoritate apostolica providendum proficiendo eum, eidem ecclesie in episcopum et pastorem, curam, regimen et administrationem ipsius ecclesie sibi in spiritualibus et temporalibus plenarie commitendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus predicto Iohanni electo tanquam patri et pastori animarum vestrarum humiliter intendentes et exhibentes ei obedientiam et reverentiam debitas et devotas, eius salubria monita et mandata suscipiatis devote et efficaciter adimplere curetis, alioquin sententiam, quam ipse electus rite tulerit in rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Rome apud sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, sextodecimo Kalendis Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2390. – Papežská olověná bula zavěšená kdysi na hedvábných nitích nebo na konopném provázku dnes chybí. – Na plíci vpravo toutéž rukou: † Io<hannes> de Noxeto .. – Na dorsu listiny registraturní poznámka; dále novověký regist.

5) 16. listopadu 1474, Řím

Papež Sixtus IV. přikazuje vazalům litomyšlského kostela, aby zachovávali věrnost nově ustanovenému biskupu Janovi, jenž nastoupil na uprázdněný stolec po svém předchůdci, biskupu Matějovi, a prokazovali mu povinné služby.

Sixtus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis universis vasallis ecclesie Luthomislensis salutem et apostolicam benedictionem. Hodie ecclesie Luthomislensi tunc per obitum bone memorie Mathie, episcopi Luthomislensis, extra Romanam curiam defuncti, vacanti de persona dilecti filii Iohannis, electi Luthomislensis, nobis et eisdem fratribus ob suorum exigentiam meritorum accepta de eorumdem fratrum consilio duximus auctoritate apostolica providendum preficiendo eum, eidem ecclesie in episcopum et pastorem, curam, regimen et administrationem ipsius ecclesie sibi in spiritualibus et temporalibus plenarie commitendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Quocirca universitati vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus eundem Iohannem electum debita honorificentia prosequentes ei fidelitatem solitam necnon consueta servitia et iura a vobis sibi debita exhibere integre studeatis, alioquin sententiam, quam ipse electus rite tulerit in rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Rome apud santum Petrum anno incarnationis dominice millesimo quodringentesimo septuagesimo quarto, sextodecimo Kalendis Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2391. – Papežská olovená bula zavěšená kdysi na hedvábných nitích nebo na konopném provázku dnes chybí. – Na plíce vpravo toutéž rukou: † Io<hannes> de Noxeto . . . – Na dorsu listiny registraturní poznámka; dále novověký regist.

6) 11. prosince 1474, Řím

Latinus, kardinál biskup tuskulský, dosvědčuje, že mytilénský arcibiskup Benedikt udělil v Římě nově ustanovenému litomyšlskému biskupu Janovi svěcení.

Universis presentes litteras inspecturis, Latinus, miseratione divina episcopus Tusculanus, sacrosancte Romane ecclesie cardinalis, domini pape camerarius, salutem in Domino. Universitati vestre notum facimus per presentes, quod reverendus in Christo pater dominus Benedictus, Dei gracia archiepiscopus Mitiliniensis, in Romana curia residens, ex speciali commissione nostra de mandato sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Sixti, divina providentia pape IIII, super hoc vive vocis oraculo nobis facto ac auctoritate^a nostri camerariatus officii in ecclesia sancte Marie de Anima hospitalis Theutonicorum de Urbe infra missarum solemniam assistentibus sibi reverendis in Christo patribus dominis Iohanne Bossanensis et

Blasio Lexiensis, < ^b > gracia episcopis, graciam et communionem sedis apostolice habentibus, die datum presentium, reverendo patri domino Iohanni, electo Luthomislensi, munus consecrationis dominis episcopis impendi solitum solemniter impendit et sibi illud in Dei nomine contulit iuxta formam et consuetudinem sacrosancte Romane ecclesie in talibus observari consuetis. Datum Rome in camera apostolica apud sanctum Petrum sub nostri sigilli appensione anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, indictione septima, die undecima mensis Decembris, pontificatus vero sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Sixti, divina providentia pape III anno quarto.

Originál na pergamenu, latinsky. (A) NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2392. – Pečeť kardinála Latina Orsiniho, biskupa tuskulského a papežského komořího, zavěšená kdysi na pergamenovém proužku dnes chybí. – Na plíce vpravo soudobou rukou: .. Io<hannes> Gerones .. – Na dorsu listiny registraturní poznámka: Io<hannes> Gerones. Regist. in camera apostolica; dále novověký regist.

Opis v papírových registrech, latinsky. (B) Archivio Segreto Vaticano, Liber formatarum VI, fol. 183v. – Podepsáno: Io<hannes> Gerones.

Ed.: Z. HLEDÍKOVÁ, Svěcení duchovenstva, s. 36–37, č. 23. Podle B.

a) super hoc vive vocis oraculo nobis facto ac auctoritate] super hoc facto auctoritate B;
b) vyškrábáno eadem A.

7) 10. listopadu 1475, Louka u Znojma

Litomyšlský biskup Jan a litomyšlská kapitula potvrzují, že přijali od členů premonstrátské kanonie v Hradisku u Olomouce svá privilegia, knihy, ornáty a klenoty, které byly svěřeny do péče hradíštským premonstrátům během sedisvakance na litomyšlském biskupském stolci.

Nos Iohannes, Dei et apostolice sedis gracia episcopus ecclesie Luthomisslensis et abbas monasterii Lucensis etc., Helyas prior, Martinus custos, Iohannes scolasticus, Iohannes cantor ceterique canonici et fratres ac totum capitulum ecclesie Luthomisslensis iam dicte Premonstratensis ordinis recognoscimus tenore presentium universis et singulis presentes nostras litteras inspecturis eorum, cum olym per venerabiles et religiosos canonicos et fratres predecessores nostros episcopali sede vacante certa privilegia, libri, ornamenta et clenodia ecclesie nostre Luthomisslensis in custodiam et ad fideles manus ad reverendum in Christo patrem dominum Nicolaum, pro tunc abbatem monasterii Gradicenis, eiusque conventum prefati nostri Premonstratensis ordinis Olomucensis dyocesis delata et reposita fuissent et usque in presentem diem per abbatem et fratres eiusdem, pro nunc existentibus post perdicionem eorum Gradicenis monasterii in castro seu municione nobilis et domini generosi Iohannis de Ssellumberga dicto Busow, fideliter conservata fuissent. Nos Iohannes episcopus, Helias prior, Martinus custos, Iohannes scolasticus, Iohannes cantor, capitulares memorati, qui nunc per Dei graciam

huic ecclesie Luthomisslensis presidemus et superstices sumus a dictis Gradicensis monasterii fratribus prefata privilegia, libros, ornamenta et clenodia repetivimus et ad manus nostras optavimus presentari, manumque fidelem nobis petivimus aperiri, qui quidem fratres Gradicensis monasterii iamdicti clenodia et res ecclesie nostre ipsis, ut premissum est, ad fideles manus repositas nobis restituerunt et in nostram potestatem tradiderunt, de quibus eciam clenodiis, ornamentis, privilegiis et rebus supranominatos venerabiles fratres, presertim reverendum patrem dominum Georgium, consangwineum nostrum carrissimum, olim abbatem, fratrem Iacobum Montanum, pro nunc priorem et administratorem, fratrem Marcum, sup-priorem et cantorem, totumque conventum et capitulum monasterii Gradicensis quittamus et absolvimus quittosque et absolutos ac liberos reddimus et pronunciamus per presentes, in quorum omnium et singulorum fidem, robur evidensque testimonium premissorum presentes litteras fieri fecimus et sigillo nostro abbaciali, quo utimur pro presenti et capituli nostri Luthomisslensis, iussimus appensione communiri et, ut firmior maiorisque efficacie sit presens nostra quittacio, petivimus reverendissimum ac reverendos et venerabiles in Christo patres et dominos, dominos Wilhelmum, episcopum Nicopolensem et archidiaconum Brunnensem, Ieronimum abbatem eiusque conventum in Zabradowicz, Iohannem, prepositum Cunicensem, Wenczeslaum priorem totumque conventum monasterii Lucensis, qui ad preces nostras eciam sua propria sigilla ipsis et successoribus eorum abs preiudicio et dampno ad presentes nostras litteras appenderunt. Datum et actum in monasterio Lucensi prope Znoymiam Premonstratensis ordinis, Olomucensis dyocesis sub anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, die veneris decima mensis Novembris.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2393. – Sedm pečeti zavěšených na pergamenových proužcích: 1) louckého opata Jana Bavora chybí; 2) litomyšlské kapituly, okrouhlá, z přírodního vosku, částečně ulomená; 3) nikopolského biskupa Viléma, okrouhlá, červené barvy v misce z přírodního vosku, částečně ulomená; 4) zábrdovického opata Jeronýma, špičatě oválná, červené barvy v misce z přírodního vosku, povrchově poškozená; 5) premonstrátské kanonie v Zábrdovicích, špičatě oválná, z přírodního vosku, částečně ulomená; 6) kunického probošta Jana, špičatě oválná, z přírodního vosku, povrchově poškozená; 7) premonstrátské kanonie v Louce u Znojma, okrouhlá, z bílého vosku, částečně ulomená. – Na dorsu listiny soudobou rukou: Quitancia fratrum Lyttomysslencium super clenodia ipsorum.

8) 3. března 1491, Olomouc

Veřejný notář zlistiňuje, že kustos Martin a kantor Mikuláš přijali jménem nepřítomného převora Eliáše a celé litomyšlské kapituly od tří členů augustiniánské kanonie v Lanškrouně (sídlící toho času v Olomouci) biskupskou infuli patřící litomyšlskému kostelu, kterou u lanškrounských augustiniánů kdysi uschoval olomoucký biskup Tas.

In nomine Domini Amen. Anno a nativitate eiusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, indi<c>tione nona, pontificatus sanctissimi in Christo patris

et domini nostri, domini Innocentii, divina providentia pape octavi anno septimo, die vero Iovis tercia mensis Martii, hora meridiei vel quasi in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constituti venerabiles religiososque patres, domini Martinus, custos et coadministrator sede vacante, et Nicolaus, cantor ecclesie Lithomislensis, vice ac nomine venerabilis patris domini Elie, prioris administratorisque, ac capituli eiusdem ecclesie Luthomislensis ad infrascripta plenam expressam, commissionem et potestatem habentes, prout in litteris prefati capituli, quas in medium exhibuerunt et produxerunt, plenius constabat, confessi fuerint, publice et in veritate recognoverant se de speciali commissione et mandato prefati administratoris et capituli Luthomislensis recepisse, habuisse et ipsis traditam fuisse, quo supra nomine a religiosis viris dominis Mathia procuratore, Thoma seniore et Thoma iuniore, fratribus monasterii Lanczkronensis ordinis canonicorum regularium dicte Luthomislensis diocesis, infulam ad ipsam ecclesiam Luthomislensem spectantem sanam, integram, nec aliqua sui parte lesam, sed per omniam salvam et omni suspitione expertem, quam siquidem infulam olim reverendus pater et dominus, dominus Prothasius, py recordy episcopus Olomucensis, apud predictos fratres Lanczkronenses reposuerit, de quaquidem infula tradita, recepta et, ut prefertur, effective habita antedicti religiosi domini Martinus custos et Nicolaus cantor ecclesie memorate nomine capituli eiusdem ecclesie Luthomislensis prefatos dominos Mathiam procuratorem, Thomam seniore et Thomam iuniorem fratres necnon conventum ac ipsorum successores supradicti Lanczkronensis monasterii quittarunt, liberaverunt penitus et absolverunt eisdemque finem et quittance ac pactum perpetuum de ulterius rem litteram non petendo fecerunt, itaque huiusmodi quittance eisdem fratribus et conventui Lanczkronensi sit generalis generalissima, specialis specialissima ac in ea verissime intelligantur ea omnia et singula, que de iure in ea exprimenda fuissent, ac si de ipsis omnibus et singulis de verbo ad verbum in ipsa quittance specialis et expressa mentio facta foret; promittentes eciam sepedicti religiosi domini Martinus custos et Nicolaus cantor michi notario publico infrascripto, ut et tanquam publice et autentice persone bona fide solemniter stipulante et recipienti vice et nomine prememorati capituli Luthomislensis omniumque et singulorum, quorum interest nullo unquam ipse, super huiusmodi infula prefatos religiosos dominos Mathiam, Thomam seniore et Thomam iuniorem fratres et conventum monasterii Lanczkronensis prefati ac eorundem successores impetere, vexare vel molestare, aut per alium vel alios quovis quesito molestari facere in iudicio nec extra, sub ypotecha et obligatione omnium bonorum sepedicti capituli presentium et futurorum et qualibet alia iuris et facti renunciatione ad hec necessaria pariter et cautela. Et si de certo, quod absit, super predicta infula vel eius occasione carta vel scriptura sine instrumenta, a qua quoad petendam vel exigendam eandem apparuerint, debent et debebunt irrita cassa et nullius est momenti nec aliusquam habere roboris firmitatem, super quibus omnibus et singulis premissis prelibati religiosi domini fratres Lanczkronenses petierunt et requisierunt sibi a me notario publico infrascripto unum, duo vel pluram publicam seu publica fieri et tradi instrumenta. Acta fuerunt hec in

domo habitationis predictorum religiosorum fratrum Lanczkronensium et ibidem in estuario inferiori, presentibus ibidem honorabilis dominis Martino plebano ac Stephano capellano ecclesie parochialis sancti Petri in preurbio Olomucensi, testibus fide dignis ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Et ego Gregorius Nitsch de Lewenberg, clericus Wratislawensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia predictis confessioni, recognicioni^a litterarum, commissioni et mandanti capituli Luthomislensis, exhibitioni et productioni, quittancei, liberationi, absolutioni necnon promissioni et obligationi omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic, agerentur et fierent una cum prenomatis testibus presens interfui eaque sic fieri vidi et audivi. Ideo hoc presens publicum instrumentum manu mea scriptum ex inde confeci subscripsi publicani et in hanc formam publicam redegisti signoque et nomine meis solitis et consuetis una cum sigilli officialatus curie episcopi Luthomislensis per supradictos dominos Martinum et Nicolaum nomine capituli Luthomislensis ecclesie in maius presentis robor exhibiti appensione communiri rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Originál na pergamenu, latinsky. MZA, E 5 - Augustiniáni Olomouc, inv. č. 158, sign. T 2. - Notářské znamení notáře Řehoře Nitsche z Lewenberka. - Pečeť oficialátu litomyšlského biskupství zavěšená kdysi na pergamenovém proužku dnes chybí. - Na dorsu listiny novověké popisky.

a) recognicioni] recognisioni M.

9) 18. října 1491, Jevíčko

Benedikt, biskup kaminský a probošt olomoucký, nařizuje Jindřichovi z Hradce, aby předal biskupskou infuli a některé další cennosti litomyšlského kostela, jež byly dříve uchováány u litomyšlského převora Eliáše, opatovi augustiniánské kanonie v Třeboni, který má tyto věci vrátit litomyšlské kapitule.

Benedictus, Dei gracia episcopus Caminensis, ecclesie Olomucensis prepositus et baro de Waldsteyn, recognoscimus per presentes, quibus expedit universis, quod venerabiles patres dominus Martinus custos et dominus Arnestus scolasticus ecclesie Lithomysslensis, canonici et prelati eiusdem ecclesie capitulum representantes, pro honore Dei et ecclesie sue reverendo in Christo patri et domino, domino Helie, dicte ecclesie Lithomysslensis priori et diocesis administratori per sedem apostolicam specialiter deputato, mitram pontificalem seu infulam cum certis aliis rebus ad dictam Lithomysslensem ecclesiam pertinentibus ad fideles manus deposuerunt. Ita ut ipse reverendus pater, dominus Helias, dicta mitra, que cum sibi vita comes fuerit, prout ea ipsa per nos auctoritate apostolica sibi tradita insignitus existit uti possit. Quiquidem predicti patres inde unitati ecclesie sue providentes, ne ipsa mitra cum ceteris rebus dicto domino Helia defungente perderentur, decreverunt,

ut domino Helia vita functo ingenuissimus et magnificus baro et dominus, dominus Henricus de Nova Domo, supremus regni Bohemie camerarius, et successores sui capta predicta mitra cum rebus, que litteris sue magnifice dominacionis clarus exprimentur, ea omnia reverendo in Christo patri et domino, domino Marco, monasterii Trzebonensis abbati dignissimo, seu successori eius ad manus conferre debebit et ipse dominus abbas et successores sui eadem omnia deposita visis capituli Lythomysslensis quitanciis^a debitis ipsi ecclesie Lythomysslensis administratori et priori atque capitulo absque municione intacte tenebitur restituere, super quo dictus magnificus dominus de Nova Domo et dominus abbas debebunt se suis sufficientibus litteris obligare dictoque capitulo de his indubitata scriptis eorum sigillisque efficere fidem. Nos itaque Benedictus, episcopus Caminensis, pro dictis domino, domino videlicet inclito de Nova Domo, et domino abbate, patre nostro, presentibus nostris litteris manu nostra propria scriptis fidem facimus, quod hec omnia, prout superius exprimentur, illibate custodient, perficient et concludent. In quorum fidem presencia sigilli nostri iussimus < b > appensione communiri. Datum oppido Gewicz, Olomucensis diocesis, annorum Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, decima octava die mensis Octobris.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2394. – Pečeť kaminského biskupa Benedikta z Valdštejna zavěšená kdysi na pergamenovém proužku dnes chybí. – Na dorsu listiny novověký regist.

a) quitanciis] quitunciis M; b) přešknuto tergotena M.

10) 8. července 1492, Třeboň

Veřejný notář zlistiňuje, že převor a další členové litomyšlské kapituly potvrdili zástavu části klenotů litomyšlského kostela v hodnotě sta dukátů, kterou před lety učinil litomyšlský biskup Jan Bavor, aby získal potřebnou finanční hotovost pro svou biskupskou aprobaci u papežské kurie.

In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti Amen. Anno a Salvatoris nostri Ihesu Christi nativitate millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, indicione decima, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Innocencii, divina providencia pape octavi anno eius nono, die vero octava mensis Iulii, hora terciarum vel quasi in opido Trzebon in monasterio sancti Egidii canonicorum regularium ordinis sancti Augustini Pragensis dyocesis in estuario minori domini abbatis nove structure in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum et rogatorum presencia personaliter constituti presencialiter reverendi in Christo patres et domini, dominus Helias Ssech, prior ecclesie Luthomisslensis ac administrator episcopatus eiusdem a sede apostolica specialiter deputatus sanctissimi domini nostri pape ac sedis apostolice accolitus, plebanus in Nova Domo Pragensis diocesis, Martinus custos, plebanus

in Gewiczka, Arnestus scolasticus, plebanus in Antiqua Reisch, Nicolaus cantor, plebanus in Svitavia, dicte orbate ecclesie Luthomisslensis canonici Olomusensis diocesis. Non compulsi nec coacti, sed sponte et libere animo deliberato, fide sincera, ymmo sub eterne damnacionis pena de quorundam clenodiorum memorante ecclesie attinencium obligacione produxerunt, fecerunt, promulgaverunt protestacionem sub tali forma:

Cum reverendus in Christo pater, dominus Iohannes Bawor, olym abbas Lucensis, de anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto^a a nobis iam dictis aliisque vita functis capitulariter in monasterio abbacie Lucensi in tali loco congregatis de unanimi assensu, nemine discrepante, in episcopatum nostrum Lutomisslensem rite et legitime per nos eligeretur, optavit, desideravit, desiderio quo potuit, ut clenodia ecclesie nostre ad manus sue dignacionis possidenda tutanda crederemus atque traderemus. Allatis itaque clenodiis etiam creditis, cum proprie illi non suppeterent, facultates ad exthendam confirmacionem extemplo rogatu ac prece multa effecit, ut certam partem acceptorum clenodiorum nostro ad hoc accedente assensu in valore centum ducatorum ere alieno posset et varet obligare, quibus confirmacionem sue eleccionis, necnon alias confirmandorum gracias a sede apostolica decencius impetrare. Et cum antedictus dominus Helias de et super tali confirmacione cum graciis expediendis a dictis patribus terciam ab ipso domino canonice iam electo eligeretur, ipse electus tandem mutato consilio acceptis dictis centum ducatis, quos ex clenodiorum obligacione susceperat, sese in curiam contulit ac confirmacionem a sede apostolica presencialiter et personaliter impetravit. Nos itaque volentes et intendentes, prout de iure tenemur et debemus indemnitati ipsum orbate ecclesie vacanti per mortem predicti domini Iohannis Bawor, olym episcopi, totaliter providemus maxime, ne ipsa ecclesia eiusmodi clenodiis sive dicte obligacionis centum ducatorum occasione aliquibus post mortem nostram subiaceat litibus, controversiis et incomodis. Successoresque nostri vexacionibus et dispendiis inde magis et magis ad prisca et felicia redeat incrementa animadvertentes etiam, quod ubi mayus periculum incumbit, ibi caucius est cum digno tamen et ydoneo remedio providendum et occurrendum. Hanc supradictam protestacionem omnimodo via, iure, causa et forma, quibus potuit et potest, fecimus, pronuncciavimus et fide promulgavimus ac facimus, pronuncciamus, confitemur et fide integerrima protestamur, quod nunquam ultra centum ducatos ipsi domino electo consensimus.

Et super hiis expressis dictus dominus Helias et dominus Martinus diem et horam sue mortis expectant et, cum divine clemencie placitum fuerit, mori volunt, quod de aliis obligacionibus nichil sciverunt, nam fassi sunt, quod illi solum duo sunt in vita presentes, qui circa dictam eleccionem et consensum affuerunt. Dominus tum scolasticus et dominus cantor predicti confitebantur sub penis predictis, quod ab illis, qui in eleccione presentes fuerunt, sed iam defuncti sepe numero similia hiis inserta audierunt. In cuius rei testimonium predictus dominus Helias Ssech etc., Martinus, Arnestus et Nicolaus invocantes officium meum, petentes per me, notarium publicum infra scriptum, ipsis fieri publicum seu publica, instrumentum seu instrumenta, unum vel plura, tociens, quociens ipsis visum fuerit expedire.

Acta sunt hec anno, indiccione, die, mense, hora, pontificatu et loco quibus supra, presentibus reverendis ac honorabilibus viris et dominis, domino Marco, abbate dicti monasterii sancti Egidii in Trzebon, domino Andrea, preposito in Barowan, domino Wenczeslao Hayder, sacre theologie doctore, plebano in Budbeys, domino Steffano, utriusque iuris bacculario ac apostolice auctoritatis notario publico, fratre Iohanne seniore et fratre Nicolao sacristiano ex conventu dicti monasterii, testibus ad premissa vocatis pariter et rogatis, affirmantes prenarrata robore valenciore ac testimonio evidenciore eorum sigillorum appensione.

Et ego Iohannes Petri de Haselpach, Pataviensis diocesis, publicus sacra apostolica ac imperiali auctoritatibus notarius, quia dictis protestacioni, promulgacioni sub fide sincera, produccioni, pronuncciacioni ac publice sub eterne damnacionis pena confessioni omnibusque aliis et singulis, dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur una cum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi, scivi et audivi. Ideoque hoc presens publicum privilegium sive instrumentum manu mea propria scriptum ex inde confeci et in hanc publicam formam redegisti signoque et nomine meis solitis et consuetis una cum prescriptis, reverendis ac honorabilibus viris et dominis, domini Marci abbatis predicti etc., Andree prepositi, Wenczeslai Haidri, sacre theologie doctoris et plebani in Budweys, ac Steffani, plebani in Swin, sigillorum appensione subscripsi et signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus.

Originál na pergamenu, latinsky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2395. – Notářské znamení notáře Jana Petrova z Haselbachu. – Čtyři pečeti zavěšené na pergamenových proužcích: 1) třeboňského opata Marka, špičatě oválná, červené barvy v misce z přírodního vosku, částečně ulomená; 2) borovanského probošta Ondřeje, okrouhlá, zelené barvy, částečně ulomená; 3) českobudějovického faráře Václava Hajdera, okrouhlá, červené barvy, z půlky ulomená; 4) veřejného notáře Štěpána, bakaláře obojího práva, okrouhlá, zelené barvy v misce z přírodního vosku. – Na dorsu listiny novověký regist.

a) Chybný letopočet, srov. zde listinu č. 1.

11) 18. května 1554, Hradisko u Olomouce

David a Jakub, poslední členové litomyšlské kapituly, se poddávají opatu Benešovi a ostatním členům premonstrátské kanonie v Hradisku u Olomouce a delegují na řečeného opata pravomoc, aby v případě jejich smrti mohl soudní cestou vymáhat privilegia a klenoty litomyšlského kostela, které byly po smrti posledního litomyšlského administrátora Wolfganga zabráný svitavskými měšťany.

Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice Amen. My, bratři řádu a zákona premonstrátského, biskupství litomyšlského, jakžto v rozptýlení po válkách tábořských byt svůj majíc v městě Svitavech v markrabství moravském, já kněz David, starší bratr, a kněz Jakub, pozuostalí bratři po knězi Wolffgangovi administrátorovi na místě všeho konventu téhož zákona oznamujeme tímto listem, jakož jest již dotčeného

kněze Wolffganga, administrátora našeho, pán Buoh z tohoto světa smrtí povolati ráčil a my bratři nemajíc svého útočiště jinam nežli k prelátu vrchnímu svému a konventu kláštera Hradiště, tak, jakž sou předkové naši již od dávných leth tyto všecky časy jsouc v rozptýlení po válkách táborských činivali, tolikéž jsme se zachovali a se vši povinností utekli jsme k ochraně velebného otce, kněze Beneše, opatha kláštera Hradiště, prelátu svému knězi převorovi a všemu konventu téhož kláštera, k spolubratřím našim milým, a to obzvláště v tomto: jakož smrtí již dotčeného kněze Wolffganga, administrátora našeho, měšťaně svitavští nepamatujíc na to, což jest dobré paměti kněz Wolffgang, správce tej fary ne jakžto farář, než vlastní ...^a dvaceti a dvě lété meze nimi pracujíc, slovem božím sloužíc jim dobrého učinil, bezevšeckého práva jsou privilegia naše, klenoty i všecken sta...^a po něm jako administrátoru našem zuostaly, se uvázali a to k sobě pobrali. Ale my podle povinnosti své a profese nechtíc, aby to duchovenství, jakým nepoboz...^a myslem k roztržení přijíti mělo, jakž zákon, řád i poslušenství naše nám káže, před velebným knězem Benešem, opatem, a konventem jeho již dotčeným se postavíc, o tom jsme správu dali a prosíme jako preláta a starších našich vších milých pro zachování téhož duchovenství, že radú a pomocí svou nás v tom neopustí, nás ochrání a to všecko, což k tomu zákonu našemu náleží, a neboštík kněz Wolffgang i jiní předkové naši po válkách táborských v rozptýlení jsouc v držení svém měli státi, pracovati a nás, spolubratry své, obhajovati budou, poněvadž oni kněz Beneš, opath vejš dotčený, i s konventem svým jakžto hlava a vrchnost naše jsou a vždycky za předkuov svých my pod jejich poslušenstvím a řeholou i také profesí jednostejně jsme stáli a stojíme a nic jinačie, v čem nejméně od něj, vrchnosti naší, a v Pánu Kristu spolubraři našej odstoupiti nechceme, než k nim se přiznáváme jakžto poslušní a pořádní bratřie, že nýbrž jestli by nás Pán Buoh z tohoto světa smrtí povolati ráčil, buď že by ta pře dotčená o pobrání privilegií a jiných spravedlností našich k vykonání přišla a neb nepřišla, tehdy aby bez všelijakého odporu každého člověka místo tomu dáno bylo, že vejš dotčený kněz prelát i s konventem svým a z spolubratřimi našimi všecku tu moc mají a na věčnost jmíti budou jako pořádně a postoupně volení a pošlí bratřie z zákona lytomyšlského, tak dobře bez nás jako při přítomnosti naší o to všecko při jeho královské milosti, při jeho milosti knězi biskupovi i při páních stavích království českého a neb markrabství moravského před právem duchovním neb světským se souditi, jednati, smlúvati a s tím činiti jako jednostejní spolubratři a nerozdílného konventu vrchnost naše. Tomu na svědomí my svrchupsaní bratři kněz David a kněz Jakub nemajíce na ten čas pečeti své konventské pro pobrání těchž svitavských připrosili jsme velebných otcuov, kněze Mikuláše, probošta kláštera šternberského, kněze Mikuláše, probošta Lantškorunského kláštera Všech svatých na předhradí olomuckým, a kněze Kašpara, převora karthouského též na předhradí olomuckým, že sou pečeti své na místě našem k tomuto listu přivěsili sobě i konventu a budoucím potomkóm svým bez škody, jenž jest dán a psán na klášteře Hradišti v pátek před svatou Trojicí, léta od narození Syna Božího tisícého pětistého padesátého štvrtého počítajíc.

Originál na pergameni, česky. NA, AZK – ŘP Litomyšl, inv. č. 2400. – Tři pečeti zavěšené na pergamenových prouzcích: 1) šternberského probošta Mikuláše chybí; 2) lanškrounského probošta Mikuláše, okrouhlá, červené barvy v misce z přírodního vosku; 3) dolanského převora Kašpara chybí. – Na dorsu listiny novověký regist.

a) listina poškozena, nečitelný text.

SUMMARY

The Litomyšl Bishopric After 1421

The study describes and comparatively evaluates the activities of the institutions of the Litomyšl bishopric (the bishop and chapters) in exile after the Hussites took Litomyšl in 1421. The administration of the diocese was never re-established, nor was the secularised ecclesiastic property returned. The Litomyšl cathedral clergy, exclusively comprised of members of the Premonstratensian Order, found a more lasting refuge in Svitavy after some time. The study analyses the economic foundations and the clerical activities of these exiled Premonstratensians, uncovering their ties to other monastic houses from the same order in Bohemia and chiefly in Moravia; comparing their situation to the Prague and Olomouc bishopric chapters. These analyses demonstrate a clear similarity between the fates of the Litomyšl chapter and those of many other ruined monasteries.

The Litomyšl canons worked to preserve the memory of the effectively-uprooted bishopric over the rest of the 15th century by maintaining the office of administrator after the death of the last bishop, Aleš of Březí († around 1438). In light of the post-Hussite events, this office seems more like a formality as the actual substance was vacated in light of the disintegration of ecclesiastic administration on the territory of the Litomyšl dioceses. The observed Premonstratensian community located in Svitavy used the office more as a symbol of its status of a cathedral chapter.

The most significant individual among the Litomyšl bishopric administrators was Eliáš Čech, who was a leading supporter of the oppositional “Zelenohorská jednota” (League of Zelená Hora) in the 1460s. He was also a diplomat and a Chaplain of his Holiness. The Litomyšl administrators and chapter members were the ones that strove to re-establish the cathedra. Those efforts led to Matěj Kučka ascending to the office of bishop in 1441–1449 and to the naming of Jan Bavor, the abbot of the monastery in Louka near Znojmo, in 1474 until about 1479. It's noteworthy that both these aforementioned bishops were members of the Premonstratensian Order and neither showed any exceptional effort to actually execute the office of bishop. Their relationship to the territory of the Hussite-controlled Litomyšl dioceses shows highly formal characteristics. The promotions of the two men to the post through the initiative of the exiled chapter were, however, the last attempts to maintain the legal legitimacy of the bishopric. The last two Litomyšl canons left Svitavy in 1554 (probably under the influence of the reformation) and sought refuge in the Premonstratensian monastery in Hradisko near Olomouc where they merged with the monastic community and thus the cathedral chapter formally ceased to exist. The study is complemented by the edition of several heretofore unpublished documents.